

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGECİLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ
VE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Saliha OKTAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN

KONYA-2018

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGECİLİK, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ
VE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Saliha OKTAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN

KONYA-2018

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALIHA OKTAR
	Numarası	165222001023
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinin Özgeçmiş, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

26.04.2018

Öğrencinin
Adı Soyadı İmzası

Salih Oktar

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALİHA OKTAR
	Numarası	165222001023
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN
	Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinin Özgeçelik, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin Özgeçelik, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma .26./..04../2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ	
Jüri Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi Çağla GİRGİN	

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında insanlar her geçen gün bireyselleşmekte ve bu bireyselleşme eğilimi özellikle moral değerlerin aşınmasına yol açmaktadır. Bireyselliğin getirdiği bencilleşmeyle zıt bir karakteri olan özgecilik eskisi kadar yaygın olmasa da varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada özgeciliğin kişilik yapısı ve sosyal problem çözme becerisi ile ilişkisinin incelenmesi amaçlandı.

Çalışmamın gerçekleşmesinde, başlangıç aşamasında değerli öneri ve katkılarıyla bana yol gösteren Sayın Prof. Dr. Ömer ÜRE ve Sayın Doç. Dr. Ahmet BEDEL hocalarıma, tezimle ilgili zorlukların üstesinden gelmemde her türlü kolaylığı gösteren danışmanım Sayın Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN hocama teşekkürlerimi sunarım.

Evlilik hayatım ve araştırmam boyunca bana her zaman desteğini hissettiren kıymetli eşim Doç. Dr. Süleyman OKTAR'a, beni büyüten anneme ve başarılı olmam için beni sürekli yüreklendiren babam Hamza TURUL'a minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Saliha OKTAR

KONYA-2018

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALİHA OKTAR
	Numarası	165222001023
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN
	Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin özgecilik, içe-dışa dönük kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2016 öğretim yılında Konya ilinde öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya 454 (309 kız, 145 erkek) üniversite öğrencisi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Eysenck Kişilik Envanteri'nin dışa dönüklük alt ölçeği, özgecilik ölçeği ve Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS® Statistics v24.0 programı kullanılarak Pearson korelasyon testi, lineer çoklu regresyon analizi, t-testi ve ANOVA ile analiz edilmiştir. Çalışmada kızların erkeklerden daha yardımsever oldukları bulunmuştur. İçe dönük kişilerle karşılaştırıldığında dışa dönük kişiler özgecilik ve alt boyutlarının tümünden anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır. Dışa dönüklük, özgecilik ve sosyal problem çözme becerisi arasında pozitif yönlü korelasyon vardır. Dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisi özgeciliği anlamlı olarak yordamaktadır. Sonuç olarak dışa dönük ve/veya sosyal problem çözme becerisi yüksek olan insanlar daha özgecidir. Ayrıca özgeciliğe sosyal problem çözme becerisinin katkısını belirlemek için ileri araştırmalar önerilir.

Anahtar Kelimeler: özgecilik, içe- dışa dönük kişilik, sosyal problem çözme becerisi

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü**

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALİHA OKTAR
	Numarası	165222001023
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doktor Öğretim Üyesi Süleyman Barbaros YALÇIN
	Tezin İngilizce Adı	Investigation of Relationship Among Altruism, Personality Traits and Social Problem Solving Skills of University Students

SUMMARY

In this study, the relation between the altruism, extroverted personality traits and social problem solving skills of university students was investigated. The sample of the study constitutes university students who are studying in Konya in the academic year of 2016. The research was conducted on 454 students (309 females, 145 males). The following scales were used as data collection tools: Eysenck Personality Inventory's Extraversion subscale, Altruism Inventory and Social Problem Solving Inventory- Short Form. Data were analyzed by Pearson correlation test, linear multiple regression analysis, t-test and ANOVA using SPSS® Statistics v24.0. It was determined that girls were more helpful than boys. Compared to introverted persons, extroverted persons had significantly higher scores on altruism and all its sub-dimensions. Positive correlations were found between extraversion and altruism and social problem solving skills. According to the regression analysis, both extraversion and social problem solving skills significantly predicted altruism. As a result, people who are high in extraversion and/or social problem solving skills are more altruistic. In addition, further research is recommended to determine the contribution of social problem solving skills to altruism.

Keywords: altruism, introverted/extroverted personality, social problem solving skills

İÇİNDEKİLER	Sayfa
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	III
TEZ KABUL FORMU	IV
ÖNSÖZ	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
TABLolar LİSTESİ	XI
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Alt amaçlar	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Tanımlar	6
1.6.1. Özgecılık	6
1.6.2. Kişilik	6
1.6.3. Sosyal problem çözme	7
BÖLÜM II	8
2.1. Özgecılık ile ilgili kuramsal çerçeve	8
2.1.1. Prososyal davranış	8
2.1.2. Özgecılık	8
2.2. Kişilik özellikleri ile ilgili kuramsal çerçeve	15
2.2.1. Eysenck Kişilik Kuramı	16
2.2.2. İçe-dışa dönük kişilik özellikleri	17
2.3. Sosyal problem çözme becerisi ile ilgili kuramsal çerçeve	19
2.4. Konu ile ilgili çalışmalar	22
2.4.1. Özgecılık ile ilgili yapılan çalışmalar	22
2.4.1.1. Yurtiçi çalışmalar	22

2.4.1.2. Yurtdışı çalışmalar	23
2.4.2. Kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalar	24
2.4.2.1. Yurtiçi çalışmalar	24
2.4.2.2. Yurtdışı çalışmalar	25
2.4.3. Sosyal Problem Çözme Becerisi ile ilgili yapılan çalışmalar	26
2.4.3.1. Yurtiçi çalışmalar	26
2.4.3.2. Yurtdışı çalışmalar	27
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın modeli	29
3.2. Çalışma grubu	29
3.3. Veri toplama araçları	30
3.3.1. Kişisel bilgi formu	30
3.3.2. Eysenck Kişilik Envanteri-Dışa Dönüklük Ölçeği	30
3.3.3. Özgecılık Ölçeği	31
3.3.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu	32
3.4. Verilerin analizi	34
BÖLÜM IV	35
BULGULAR	35
BÖLÜM V	45
TARTIŞMA VE YORUM	45
BÖLÜM VI	55
SONUÇ VE ÖNERİLER	55
6.1. Sonuçlar	55
6.2. Öneriler	57
KAYNAKÇA	58
Ek-1: KİŞİSEL BİLGİLER FORMU	75
Ek-2: ÖZGECİLİK (FEDAKARLIK) ÖLÇEĞİ	75
Ek-3: EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ (DIŞA DÖNÜKLÜK TESTİ)	76
Ek-4: SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ- KISA FORMU	76
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

SPÇB : Sosyal Problem Çözme Becerisi

POY : Probleme Olumlu Yönelim

POSY : Probleme Olumsuz Yönelim

RPÇ : Rasyonel Problem Çözme

DDT : Dikkatsiz Dürtüsel Tarz

KT : Kaçınan Tarz

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1. Çalışma grubunun cinsiyete göre sayısal ve yüzdeler dağılımı	29
Tablo-2. Çalışma grubunun yaş gruplarına göre sayısal ve yüzdeler dağılımı	30
Tablo-3. Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre özgeçmiş ölçeği ve alt boyut puanlarına ilişkin betimsel istatistikler ve t-testi sonuçları	35
Tablo-4. Üniversite öğrencilerinin yaş gruplarına göre özgeçmiş ölçeği ve alt boyutları puanlarına ilişkin betimsel istatistikler	36
Tablo-5. Üniversite öğrencilerinin özgeçmiş ölçeği alt boyut puanlarının yaş gruplarına göre varyans analizi sonuçları	37
Tablo-6. Üniversite öğrencilerinin özgeçmiş ölçeği alt boyutları “yardımseverlik” puanlarının yaş gruplarına göre Tukey HSD testi sonuçları	38
Tablo-7. Üniversite öğrencileri içe ve dışa dönük kişiler olarak gruplara ayrıldığında özgeçmiş ve özgeçmiş alt boyut puanlarına ilişkin betimsel istatistikler ve t-test sonuçları	39
Tablo-8. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, özgeçmiş ve sosyal problem çözme becerisi seviyeleri arasındaki ilişki	40
Tablo-9. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, özgeçmiş alt boyutları ve sosyal problem çözme becerisi alt boyutları puanları arasındaki ilişki	41
Tablo-10. Dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgeçmiş yordamasına ilişkin çok yönlü regresyon analizi sonuçları	43
Tablo-11. Sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarının özgeçmiş yordamasına ilişkin çok yönlü regresyon analizi sonuçları	44

BÖLÜM I

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, amaç, önemi ve alana katkısı, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar bölümlerine yer verilmiştir.

GİRİŞ

Psikoloji biliminde en tartışmalı konulardan biri insan davranışını kişinin içinde bulunduğu durum mu belirler ya da kişinin sahip olduğu kişilik mi belirler? sorusudur. Kişilik birçok farklı tanım almakla birlikte en basit ifadeyle bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları olarak tanımlanabilir (Burger, 2006). Eysenck kişiliği birbirinden bağımsız iki boyut üzerinde değerlendirmiştir: Yatay boyutun bir ucunda dışa dönüklük, diğer ucunda içe dönüklük yer alırken, dikey boyutun tepe noktasında nevrotik, dip noktasında ise normal tipler bulunmaktadır (Goodworth, 1988; Akt.: Demir, 2009). Dışa dönükler sosyal gruplar ve sosyal faaliyetlerle oldukça ilgili, heyecanı seven ve enerjik kişilerdir. Bulunduğu ortamda kendini fark ettirir, konuşkan, jest ve mimiklerini sıkça kullanan kişilerdir. Bu kişiler yeni ortamlara ve değişik faaliyetlere katılmaktan, yeni kişilerle tanışmak ve etkileşmekten hoşlanırlar (Şahin, 2015). Dışa dönüklük özelliği olumlu bir kişilik özelliği kabul edilmektedir. Dışa dönüklerin yüksek ücretler aldıkları, daha fazla terfi ettikleri ve kariyerlerinden daha fazla memnun oldukları bulunmuştur (Heller, Judge, Watson, 2002). İçe dönükler ise dışa dönüklerin tam tersi kişilerdir: coşku, enerji ve hareket düzeylerine sahip değildir. Bu kişiler sosyal dünyaya daha az bağımlı olma eğilimindedirler: dışa dönüğe oranla daha az uyarana, enerji toplayabilmek için daha fazla yalnız kalmaya gereksinim duyarlar (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004; Akt.: Şahin, 2015). Eysenck'e göre özellikle içe-dışa dönük kişilik yapısı -kültürden bağımsız olarak- kalıtsal biyolojik bir temele sahiptir ve bu özelliğin yıllar içinde kararlılık göstermesi ve değişmemesi söz konusudur (Burger, 2006). İçe dönük kişiler faaliyetlere fazla katılmazlar, fiziksel açıdan hareketli olmayan, uyuşuk ve çabuk yorulan kişilerdir. Sosyal ilişkilere girmekten kaçınırlar, yalnız kalmaya yatkındırlar. Riske girmeyi sevmezler, heyecan yerine huzur ve güvenliği öncelerler. Atak değildirler, bir karara varmadan önce sorunları dikkatle ele alırlar, sistemli,

düzenli ve tedbirli olma eğilimindedirler. Yaşamlarını önceden planlarlar. Kendilerini pek ifade etmezler, genelde kapalı, sakin, soğukkanlı, ölçülü davranırlar, düşünceleri ve duyguları oldukça kontrollüdür (Soysal, 2008). İçe dönük kişiler uyarılmaya karşı da daha hassastır: bu öğrenciler gürültülü bir ortamda ders çalışmakta zorlanır (Burger, 2006). Tersine dışa dönük öğrenciler ise sessiz bir ortamı sıkıcı bulacaktır. Her iki kişilik tipi de diğerine göre kendini daha mutlu görür. Fakat kanıtlar dışa dönük kişilerin içe dönüklere göre daha fazla mutlu olduğuna işaret etmektedir.

Yardım edebilecek kişilere rağmen dövülen, öldürülen insanlar haberlerde sıkça geçmektedir. Öte yandan hayatını riske atıp yanan binadan birini çıkararak kişiler de vardır. Bu şekilde risk alıp başkalarına yardım etmeye özgeci davranış denmektedir (Freedman, Sears, Carlsmith, 1993). Felsefeciler, sosyologlar, psikologlar, ekonomistler ve biyologlar gibi farklı bilim dallarından bilim insanları özgeciliği araştırmaktadırlar. Üzerinde ortak bir tanıma varılmamış olsa da özgecilik en basit tanımıyla bir kişinin herhangi bir kimseye hiçbir karşılık ve ödül beklentisi olmaksızın yardım etmesidir (Karadağ ve Mutaçlılar, 2009a). Diğer taraftan fayda gözeterek birine yardım etmek, ileride benzer duruma düştüğünde yardım görme ümidi, yardım ettiği kişiler ve toplum tarafından kahramanlaştırılma beklentisi gerçek özgeci davranışlar olarak kabul edilmemektedir (Barber, 2005). Buna göre menfaat odaklı özgecilik içinde yaşanan toplumun özgecilik düzeyiyle yakından ilişkilidir. Özgeci davranışın sebebini araştıran çalışmalara göre empati eğilimi ve becerisi yüksek olan kişiler daha özgeci davranışlar sergilemektedir (Eisenberg, Zhou, Koller, 2001). Batson'un empati-özgecilik hipotezine göre empati becerisi fazla olan kişiler, yardıma muhtaç insanların durumunu daha çok kavrayabilmekte, duygusal bağ kurmakta ve zor durumda olan kişiye yardım etme zorunluluğu hissetmektedirler (Koppel, 2013). Duygusal eğilimlerdeki farklılıklar ve ahlaki-bilişsel süreçler farklı iki şekilde sonuçlanır: yüksek empati seviyeleri özgeci bir tepkiyi teşvik edebilir veya tersine kişisel sıkıntı ben merkezli davranışları kolaylaştıracak ahlaki ayrılma mekanizmalarını geliştirebilir (Paciello, Fida, Cerniglia, Tramontano, Cole, 2012). Psikoloji öğrencilerinde yapılan bir çalışmada empati ve özgecilik düzeyi arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Burks ve Youll,

2012). Hemşirelik öğrencileri ve öğretmenler üzerinde yapılan çalışmalarda özgecilik düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu saptanmıştır (Pehlivan ve Lafçı, 2014).

Problem, bireyin bir hedefe ulaşmasının engellenmesi ile karşılaştığı çatışma durumudur (İnan, 2015). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “teoremler ya da kurallar yardımıyla çözülmesi istenen soru ya da mesele” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Problem çözme ise hedefe ulaşmak için zorlukların üstesinden gelme sürecidir. Bu süreçte kişi şartlara uyararak ya da zorlukları hafifleterek gerginlikten kurtulmaya ve iç dengeye ulaşmaya çalışır. Problem çözme, öğrenilmesi ve sürekli olarak geliştirilmesi gereken bir yetenek kabul edilmektedir (Bingham, 1983). Sosyal problem çözme, sosyal hayatta karşılaşılan problem durumlarında “problem yönelimi” ve “problem çözme tarzları” olmak üzere kısmen birbirinden bağımsız olan iki farklı bileşenden oluşan problem çözme sürecidir (Çekici, 2009). Sorun çözmede “sosyal” ifadesi sorun çözmenin insanlar arası durumlara gönderme yapar (Eskin, 2014). Bu nedenle “sosyal problem çözme” kavramı gündelik hayatın akışı içerisinde karşı karşıya kalınan problem durumu ile etkili başa çıkmada birey tarafından bilişsel davranışçı yöntemin uygulanması olarak da tanımlanır (D’Zurilla, Nezu, Maydeu-Olivares, 2004). Kişiler arası problemler kişinin kendisinden ya da çevresinden kaynaklanmaktadır. Başlıca problem nedenleri para, mal ve zaman gibi yaşamsal kaynakların kıtlığı; güç elde etme, ait olma, özgürlük ve eğlenme gibi psikolojik gereksinimlerin karşılanmaması, öncelikler ve ilkelerdeki bireysel farklılıklardır (Öğülmüş, 2001). Kişiler arasında yaşanan sorunların çözümünde üç ana strateji ön plana çıkmaktadır: hükmedici, yıkıcı ve sert yaklaşım; kaçınma ve yumuşak yaklaşım; işbirliğine yönelik yapıcı sorun çözme stratejileri (Türnüklü ve Şahin, 2002). Sorun çözme becerisi birçok faktörden etkilenmektedir: başta yeme bozukluğu olmak üzere fiziksel sağlıkta bozulmalar; kaygı, stres, depresyon ve travma gibi psikolojik bozukluklar problem çözme becerisine zarar vermektedir (Malouff, Thorsteinsson, Schutte, 2007).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri düzeylerinin belirlenmesi ve değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak yaş, cinsiyet, içe-dışa dönüklük, sosyal problem çözme becerisi belirlenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni özgecilik düzeyleridir.

1.2. Alt amaçlar

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara da bu araştırma çerçevesinde cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin özgecilik düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Öğrencilerin özgecilik düzeylerinde yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğrencilerin özgecilik düzeylerinde içe-dışa dönük kişilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerini kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın önemi

Yurtiçi literatür incelendiğinde içe-dışa dönük kişilik ve özgecilik ve sosyal problem çözme becerisi ilişkisi üzerine yapılmış çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat

kişilik ve özgecilik ile ilgili kısıtlı miktarda çalışma vardır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada öğrencilerin A ve B davranış biçimiyle –özgeciliği içine alan- olumlu sosyal davranış sergileme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bildirilmiştir (Yıldız, Boz, Yıldırım, 2012). A tipi davranış özelliklerine sahip birey çok hareketlidir, hızlı yer, hızlı konuşur, sabırsızdır ve her şeyin çabucak bitmesini ister. B tipi davranış özelliği gösteren bireyler ise, A tipinin tersine rekabet etmekten hoşlanmazlar ve mükemmeliyetçi değildirler. B tipi davranış sahibi kişiler heyecana ve telaşa kapılmayan, sakin ve zamanı oldukça rahat kullanan özellikler sergilerler (Yurtsever, 2009). A ve B davranış biçimi, dışa-içe dönük kişilik tipi ile benzer çağrışımlar yapmakla beraber önemli farklılıklar vardır. İçe-dışa dönüklük bir kişilik tipi iken A ve B tipi ise bir davranış biçimidir. İçe dönük kişilerin dışa dönük olanlara göre daha fazla B tipi davranış biçimi gösterdikleri saptanmıştır (Baransel, Paksoy, Erkmen, Çerik, Seyhan, Güvensoy, Uluyol, 1995). İşmen ve Yıldız (2005), tarafından eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan yakın bir çalışmada atılgan olan kişilerin çekingen olanlara göre daha özgeci oldukları belirlenmiştir.

Yurtdışı literatür gözden geçirildiğinde içe-dışa dönük kişilik özellikleri, özgecilik ve sosyal problem çözme becerisi ilişkisi üzerine yapılmış çalışmaya rastlanılmamıştır. İçe-dışa dönük kişilik ve özgecilik üzerine ise az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Shoaeshargh ve Dadashi (2013) içe dönük tip işçilerin dışa dönüklerden daha özgeci olduklarını rapor etmişlerdir. Suda ve Fouts (1980) ise altıncı sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, yanlarında bir kişi olduğunda dışa dönük öğrencilerin daha yardımsever olduğu, yalnız başlarına ise içe ve dışa dönük kişiler arasında fark olmadığını belirtmişlerdir. Dışa dönüklüğün sosyallik boyutu ile özgecilik arasında pozitif ilişki varken hırs (ambition) boyutu özgecilik ile ilişkili bulunmamıştır (Furnham, Treglown, Hyde, Trickey, 2016). Hindistan’da yapılan bir çalışmaya göre yüksek özgeci ergen öğrenciler orta-düşük özgeci ergen öğrencilerden daha fazla dışa dönük kişilik özelliği göstermektedir (Mandal ve Mehera, 2017).

Mevcut literatür bir fikir vermekle birlikte hiçbiri bu çalışmayla örtüşmemekte ve sorulara yeterli cevap vermemektedir. Bu araştırma ile elde edilecek sonuçların “özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasında bir ilişki

olup olmadığı” ve “kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerisinin özgeci davranışı yordayıp yordamadığı” konusunda literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin araştırmada kullanılan Özgecilik, Eysenck Dışa Dönük Kişilik Testi ve Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formunu var olan durumlarını yansıtan şekilde yanıtladıkları kabul edilmiştir.

1.5. Araştırmanın sınırlılıkları

1. Araştırmanın verileri “Eysenck Dışa Dönük Kişilik Testi”, “Özgecilik Ölçeği” ve “Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu” ölçeklerinin belirlediği niteliklerle sınırlıdır.

2. Bu araştırmada elde edilen veriler 2015-2016 öğretim döneminde Mevlana Üniversitesi’nde öğrenim gören ve tesadüfi elaman örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 454 öğrenciden sağlanan veriler ile sınırlıdır.

3. Araştırma bulguları, amaç ve alt amaçlarda belirtilen sorular ve buna bağlı kullanılan istatistiksel analizlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Özgecilik: Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü (1975) özgeciliği “başkalarının yararına kişisel çıkarlardan vazgeçmeye, başkalarına bencil olmayan güdülerle yardım etmeye hazır olma durumu” olarak tanımlamaktadır.

1.6.2. Kişilik: Eysenck’e göre kişilik “kişinin çevreye özgü uyumunu belirleyen karakter, mizaç, akıl ve fiziğinin az çok istikrarlı ve kalıcı bir organizasyonu” olarak tanımlanmaktadır (Eysenck, 2013).

1.6.3. Sosyal problem çözme: Problem çözme, bireyin, bir çiftin ya da grubun günlük yaşamda karşılaşılan belirli problemler için etkili çözümler bulmaya ya da keşfetmeye çalıştığı, kendi kendini yöneten bilişsel-davranışsal süreçler olarak tanımlanmaktadır (D'Zurilla ve diğerleri, 2004).

BÖLÜM II

Bu bölümde özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerisi konularına dair kuramsal çerçeveye ve yurtiçinde, yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Özgecilik ile ilgili kuramsal çerçeve

2.1.1. Prososyal davranış

Psikologlar başkalarına yardım konusunda insanların tüm yardım davranışlarını kapsayan bir terim bulmakta güçlük çekmişler ve günümüzde çokça kullanılan “prososyal davranış” terimini geliştirmişlerdir. Aslında bu sözcük “anti sosyal” davranışın zıddı olarak oluşturulmuştur. “Prososyal davranış” diğer bir kişi ya da gurubu yararlandırmak amacıyla yapılan isteğe bağlı davranış olarak tarif edilmiştir. Bazı psikologlar ise prososyal davranış yerine “yardım etme davranışı” ifadesini kullanmışlardır (Bilgin, 1995). Herhangi bir emre dayalı olmayan, topluluk için fayda sağlayan davranışlar ve hareketler, üyelerin biçimsel rol davranışlarından farklılık gösterir. Biçimsel olmayan bu davranışlar prososyal davranış veya fazladan rol davranışı olarak adlandırılmaktadır (Karadağ ve Mutaçlılar, 2009a). Yardım etmenin niyetine ve onu motive eden etmenlere bakılmaksızın başkalarına yardım eden yahut bunu amaçlayan bütün davranışlar “prososyal davranış” kapsamına girer. Buradan birçok olumlu toplumsal davranışın özgeci olmadığı anlaşılmaktadır (Freedman ve diğerleri, 1993).

2.1.2. Özgecilik

Özgecilik, prososyal davranışın bir alt üyesi olarak kabul edilir (Karadağ ve Mutaçlılar, 2009a). Özgecilik -altruizm- İngilizce sözlükte “disinterested and selfless concern for the well-being of others” olarak ifade edilmektedir (Oxford Living

Dictionaries, 2018). Bu tanım “bir başkasının iyiliği için herhangi bir karşılık beklemeden ve özverili bir şekilde ilgi göstermek” şeklinde çevrilebilir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre özgeci olma durumu, diğerkâmlık anlamına gelmektedir (TDK, 2017). Diğer-kâm “başkalarını düşünen”, diğer-bin ise “başkalarının iyiliği için özgeci davranışta bulunan, başkaları için yaşayan” şeklinde tarif edilmiştir. Özgecilik oldukça yeni bir kelime, diğerkâmlık ise eskimiş Osmanlıca bir kelimedir. Bu sebeple günümüz Türkçesinde hem özgecilik hem de diğerkâmlık kelimeleri nadiren kullanılmakta olup daha yaygın olarak fedakârlık kullanılmaktadır.

Özgecilik yeni bir kavram olmayıp insanlık tarihinin başından beri var olan bir norm değerdir. Özgecilik özellikle dinlerin, ideolojilerin ve ahlaki değerlerin merkezinde yer alan en önemli değerlerden biridir. Daima insan hayatının bir parçası olan bu değer, insanlar arasında manevi üstünlüğün bir çeşit göstergesidir. Özgecilik anlamına gelen “altruisme” terimi daha spesifik ve modern anlamda ise Auguste Comte ile ortaya çıkmıştır. Terim olarak “altruisme” Fransızca bir kelimedir ve Auguste Comte tarafından yazılan *Système de Politique Positive* (1851) isimli eserde geçmektedir. Bu terim Latince’de “diğeri için” anlamına gelen “alter” ve “ui” kelimelerinden türetilmiştir. (Scott ve Seglow, 2007). İngilizce’de “altruism” olarak geçmektedir. Özgecilik 1980 yılları sonrasında daha yoğun araştırılmaya başlanmıştır. Filozoflar, sosyobiologlar, psikologlar, sosyologlar, siyaset bilimciler ve ekonomistler tarafından araştırılmaktadır: Veriler özgeciliğin insan doğasının bir parçası olduğu konusunda ortak görüşe sahip olduğunu düşündürmektedir (Yeşilkayalı, 2015). Özgecilik psikoloji yanında çok sayıda bilimsel alanının ilgi odağındadır ve her alandan bilim adamları farklı tanımlamalar yapmışlardır. Bu tanımlar içinde en çok kabul gören özgecilik tanımı “bir kişinin dışardan herhangi bir katkı olmaksızın diğerine yardım etme davranışı” olarak ifade edilir (Macaulay ve Berkowitz, 1970; Akt: Akbaba, 1994). Özgecilik, en geniş manada diğerinin çıkarlarını incelemek anlamına gelmektedir (Scott ve Seglow, 2007). Literatürdeki tüm özgecilik tanımları gözden geçirildiğinde, özgecilik kavramında temel hususlar “hiçbir ödül beklentisinin olmaması” ve iyi olan davranışın “başkasının yararına yapılması” şeklindedir (Akbaba, 1994). Öyleyse bu temel noktayı içeren tanımların tümü özgeciliği tarif amacıyla kullanılabilir.

Özgecilik ile ilişkili diğer bir kavram, “özgeci davranış”, insanlara yardım etmiş olmanın verdiği haz ve mutluluk dışında başka herhangi bir karşılık ya da ödül beklentisi olmadan bir başkasına yardım etmeye gönüllü olmayı ifade eder (Freedman ve diğerleri, 1993). Buna göre özgeci davranışı özgeci olmayandan ayıran şey niyettir. Örneğin çaresiz birini yanmakta olan bir binanın içinden çıkarıp kurtaran, bu arada kendi hayatını tehlikeye atan, sonra da herhangi bir ödül beklentisi içine girmeden yahut başkalarını etkileme olasılığı bırakmadan ortadan kaybolan kimsenin bu tutumu özgeci bir davranıştır (Kasapoğlu, 2013).

Özgecilik ve egoizm, modern bilime konu olmadan önce felsefe ve dinlerin tartışma alanında önemli bir yer işgal etmiştir. Mesela, din adamları bencillikle hayır işini birbirine zıt bulmaktaydılar. Yine ortaçağ felsefecileri kişisel-egoist sevgi ile, karşılıksız "saf" sevgiyi zıt kabul etmekteydiler. İnsanın ontolojik varlığının egoist veya özgeci olup olmadığı ve insanın bu niteliklerinin kalıtsal mı yoksa çevresel mi olduğuna ilişkin tartışmalar eski çağlarda olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir (Topses, 2012). Gerçekten kişinin kendi faydasına olmayan hatta zararına olan bir eylemi bir başkası için yapması rasyonel gözükmemektedir (Barber, 2005). Özgeciliği ya da ahlaki normları sadece mantıklılıktan türetme girişimi başarısızdır, çünkü özgecilik nosyonu mantıklılık kavramını içinde barındırmamaktadır, yani mantıklılık açısından bakıldığında özgeci davranış doğru ve mantıklı değildir (Jing, 2005). Egoist davranışı etkileyen önemli hususlardan biri de benlik algısıdır. Bireycilik temelli kültürlerde, bireyler iç gruplarından duygusal olarak kopuktur. Bireylerin ayrışık ve özerk olma isteği öne çıkar: Kişisel amaçlar ve istekler, grup amaç ve isteklerinden önde gelir. Bu sebeple kişiler arası ilişkilerde davranışı belirleyen en önemli şey eylemin kendisi için yarar/zarar hesabıdır (Kağıtçıbaşı, 2004).

Bir şekilde herhangi bir çıkar elde edebileceğiniz düşüncesiyle bağışta bulunmak için para yardımı yaparsanız, bu tutum gerçek anlamda bir özgeci davranış değildir (Akbaba, 1994). Davranışı gerçekleştirenin özgeci davranışının, saklı ya da açık, bencil bir amaç için olma olasılığı vardır (Quigley, Gaes, Tedeschi, 1989). Gerçekten birçok kişi toplumsal normlara uymak, toplumsal dışlanmaktan kaçmak, beğeni kazanmak ve davranışlarını diğerlerinin nezdinde meşru hale getirmek için

yardım davranışları sergileyebilir (Scott ve Seglow, 2007). Literatürde özgeciliğin tanımıyla ilgili en büyük anlaşmazlık bölümlerinden birisi bahsi geçen “karşılıklılık” meselesidir (Mutafçılar, 2008). Özgeciliğin bu biçiminde, bir kişinin diğerine karşı özgeci davranışının karşılığını bir gün göreceği ihtimali o kişiyi özgecilik için motive etmektedir (Boorman ve Levitt, 1980; Akt.: Mutafçılar, 2008). Baştaki özgecilik tanımına uymamakla birlikte literatürde buna “karşılıklı özgecilik” denmektedir. Karşılıklılık anlayışı bize yardım edenlere yardım etmemiz gerektiğini dikte eder. Kişilerin kendilerine yardım etmiş olanlara daha çok yardım etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Yine büyük çapta yardımların küçük çapta olanlara kıyasla daha fazla karşılık gördüğü tespit edilmiştir. Yarar sağlayıcı davranışın gerçekten yardım amacıyla ve gönüllü olarak yapıldığı algılandığında, kişiler tarafından daha çok karşılık verilmektedir. Goranson ve Berkowitz (1966) ise deneklerin herhangi birine değil de daha çok kendilerine yardım eden kişiye -hoşlanmadıkları biri olsa dahi- yardım ettiklerini bulmuşlardır (Bilgin, 1995). Karşılıklı özgecilik özgeciliğe göre daha mantıklı ve rasyoneldir: Kişi gelecekte bir şekilde fayda göreceyse şu an yaptığı özgecilik onun için net bir zarar değildir (Barber, 2005). Buradaki tek sorun gelecekte elde edilecek faydanın gecikmesi ve belirsizliğidir. Dolayısıyla karşılıklı özgecilik, üyelerinin birbirlerini çok iyi tanıdığı küçük topluluklarda ve akrabalar arasında daha yaygınken bugünün anonimleşmiş şehir insanlarında çok daha nadirdir. Aslında “başkalarına size karşı davranacakları şekilde davranın” altın kuralını yükümlülüklerimizin karşılıklılığını vurgulaması açısından bir “karşılıklılık ilkesi” olarak okumak en iyisidir (Scott ve Seglow, 2007). Karşılıklı özgeciliğin yaygınlığı gerçek özgeci davranışlar olmadığı anlamına gelmese de tanıdık kişilere karşı daha özgeci olduğumuz gerçeği her iki durumda benzerlik göstermektedir.

Özgeciliğin sonradan öğrenildiğini iddia eden yaklaşıma göre, insanlar olumlu sosyal davranışları doğuştan kazanmazlar, aksine zaman içerisinde öğrenirler (Tosun, 2015). Çocuklarda çok farklı yardım etme davranışlarına rastlanır: başka birine oyuncağını ikram etmek, yanlarında oturan birine yediğinden yedirmeye çalışmak, üzgün anne baba ya da kardeşi rahatlatma çabaları, ebeveynlerinden birinin bir yeri acıdığına bebeğin yüzünün acıyla buruşması bu davranışlardan bazılarıdır (Barber, 2005). Pekiştirmenin ve model almanın olumlu sosyal davranışı biçimlendirmede

çok güçlü etkisi olduğu bilinmektedir (Bilgin, 1995). Olumlu sosyal davranışın çocukluk ve erken ergenlikteki kökenleri daha çok dışsal ödüllere ve sosyal onaya dayanır (Kumru, Carlo, Edwards, 2004). Buna karşılık, daha ileri ergenlik döneminde, yardım etme eylemi sosyal onay odaklı olmaktan ziyade ihtiyaç odaklı ve içselleştirilen prososyolojik bir ahlaki akıl yürütme ve sorumlulukla ilişkilidir (Carlo, Hausmann, Christiansen, Randall, 2003). Bu davranışlardan bir kısmı bilinçli bir yardım etme davranışyken bazıları ise taklit etme, model alma davranışı olarak açıklanabilir. Bu farklılık doğumdan sonra kazanılmış özgeciliğin birden farklı şekilde geliştiğine işaret eder: nitekim bir kısım araştırmacı bunu bilişsel gelişime, bir kısım araştırmacı ise sosyal öğrenmeye bağlamışlardır. Bilişsel gelişim kuramcıları çocuklarda özgeciliğin zihinsel gelişim, bakış açısının edinilmesi ve ahlaki gelişim süreciyle ilişkisine odaklanmışlardır (Engin, 2009). Birey, çocukluk çağlarında ödül kazanma ya da cezadan kaçınma gibi bencil bir motivasyon ile başkalarına yardımda bulunurken sonraları sosyal normlara uymak amacıyla yardım etme davranışında bulunabilir. Bu gelişim sürecinin sonunda birey karşılık beklemeksizin yardım edebilecek olgunluğa ulaşır veya bu özgecilik evresine her bireyin ulaşması mümkün olmayabilir (Bar-Tal, Raviv, Leiser, 1980; Akt.: Kasapoğlu, 2013). Sosyal öğrenme kuramcıları ise, insanın doğuştan özgeci olmadığını, bu davranışın sosyalleşme sürecinin bir sonucu olduğunu iddia ederler (Kasapoğlu, 2013). Toplumun diğer insanlara karşı özgeci davranmak yolundaki telkinleri ve olumlu/olumsuz onay durumları bireyi özgeci bir eğilime yönlendirebilir (Banbal, 2010). Öte yandan gerçekte özgeci olmayan kişiler toplumsal normlara uymak, toplum tarafından dışlanmanın önüne geçmek, takdir edilmek ve davranışlarını öbürlerinin nezdinde meşrulaştırmak için de yardım davranışları sergileyebilir (Scott ve Seglow, 2007). Olumlu sosyal davranışları ödüllendirilen insanların etrafındakilere daha fazla yardım ettikleri ve paylaştıkları bilinmektedir. Özgecilik örneklerinin yaşandığı toplumlar genellikle sosyal ilişkilerin geliştiği, yardımlaşma örneklerinin sık yaşandığı ve insanların birbirlerinden haberdar olduğu toplumlardır (Bilgin, 1995). Özgecilik değerinin çocuk tarafından kazanılabilmesi için aile ve öğretmenlerin, onlara özgeci davranışlarla model olmaları gereklidir. Birçok değer gibi özgecilik değeri de anlatı yoluyla değil öğreticiler tarafından model olunarak daha etkin bir şekilde öğretilir. Özgecilik değerinin önemine inanmış

bireyler ve öğreticiler bu değeri yaşadıkları ve temsil ettikleri ölçüde aktarabilirler (Çelik, 2014).

Psikolojide özgeci davranış söz konusu olduğunda araştırmalar iki alana odaklanmıştır: Birincisi özgeci davranışın altında yatan unsurlar yani özgeci davranışı tetikleyen empati, eşitlik ve adalet duygusu gibi insani değerler, ikincisi ise diğer tanıkların varlığı gibi özgeci davranışı etkileyen dış faktörler (Gander ve Gardiner, 1995).

Empati, bir kişinin psikolojik durumunu anlama yeteneği olarak tanımlanır. Araştırmacılar empatinin paylaşma, yardım etme, özgecilik ve benzeri tüm özgeci davranışların altında yatan temel unsur olduğunu öne sürmüşlerdir (Gander ve Gardiner, 1995). Psikologlar ve kriminologlar tarafından suçlu sosyopatların en belirgin özelliğinin empatiden yoksun olmaları kabul edilmektedir (Kocsis, 2008). Hoffman'a göre empati evrensel insani bir değerdir. Bir yaşından sonra çocuklar sıkıntılı akranını rahatlatmaya dönük davranışlar sergilemeye başlar: öperek, dokunarak, okşayarak, kucaklayarak, sözle ya da bir yetişkenden yardım isteyerek akranına yardım etmeye çalışır. Diğer bir bebek ağladığında onun rahatsızlığı nedeniyle bebeğin ağlamaya başlaması empatinin erken başlangıcıdır (Barber, 2005). İnsanlar zor durumda olan bir kişiye karşı empati ile yaklaştıklarında onların acısını hissedebilir ve yardım için harekete geçler. Bazen de kişi karşındakinin durumundan sıkıntı duyarak egoist bir güdüyle o kişiye yardımda bulunabilir. Oysa özgeci davranışı tetikleyen empati eğiliminin esas olarak kurbanın rahatsızlığını azaltmaya yönelik olduğu tespit edilmiştir (Batson, 2011). Özgecilik düzeyi yüksek olan kişilerin yüksek empati düzeyine sahip oldukları bir çok araştırma tarafından doğrulanmaktadır (Tekeş, 2013). Öte yandan empati, özgeciliğin garantilendiği anlamına gelmez (Ulus, 2015). Yani empati ile bakan herkes özgeci davranışta bulunmayabilir. Bununla birlikte özgeci motivasyonu harekete geçiren bir çok unsurun olduğu ve empati eğiliminin özgeci davranışın en önemli harekete geçiricilerinden biri olduğu görülmektedir (N. Yavuzer, 2017).

Özgeci davranışları etkileyen etkenlerden biri de adalet ve toplumsal eşitlik duygusudur. Haklılık ve kaynakların adil bölüşümü ilkesine göre, bir göreve eşit

katkıda bulunmuş kişilerin ödülünden eşit miktarda pay almaları gerekmektedir (Freedman ve diğerleri, 1993). Eğer biri diğerinden daha fazla pay alırsa, ödülleri yeniden dağıtarak adaleti tekrar sağlamak zorunluluğu hissedilir. Bu durumda ödülünden daha az pay alan kişi haksızlığa uğradığı için üzülürken, ilginç olarak hakkindan daha fazla pay alan kişi daha az alana verme eğilimi gösterir (Greenberg ve Cohen, 1982). Olaya tanık olan üçüncü kişi de haksızlığa uğrayanın payını artırma meylili taşır. Hayır kurumlarına bağışta bulunmanın, yardım derneklerinde yer almanın ve sosyal hizmet programlarının altında yatan temel duygunun adalet ve toplumsal eşitlik duygusu olduğu varsayılmaktadır; insanlar dünyadaki kaynaklardan herkesin bir pay alması gerektiği kanaatinde dirler (Gander ve Gardiner, 1995). Kişinin borçlarını ödemesi veya bir kusurunu ifşa etmesi ise özgeci bir davranış olmaktan ziyade adalet ilkesi gereği yapılan bir dürüstlük davranışıdır (Khalil, 2004). İki kişinin aynı çabayı gösterdiği halde birinin diğerinden daha fazla kazanması bir anlamda adil değildir. İşte herkesin eşit pay alması gerektiği inancı, insanların toplumsal adalet doğrultusunda bir baskı duydukları ve toplumsal eşitliği sağlamak için çaba göstermeye eğilimli olduklarını öngörmektedir. Buna rağmen ortada dağıtmak için çok fazla ya da çok az para varsa bencillik ortaya çıkmakta ve kişi öncelikle kendi faydasını kollamaktadır (Vander Zanden, 1987; Akt.: Banbal, 2010). Birisi bir iyilik yaptığında sonraki zamanlarda yardıma muhtaç duruma düşerse yardım ettiği kimsenin eşitliği korumak için ona yardım etme eğilimi yüksek olacaktır. Ekonomik oyunlar kullanarak özgeci davranış incelendiğinde insanların özgeci davrandığı, ayrıca adalet normlarına uygun hareket edenler için özgeci ödüllendirme ve hakkaniyet çerçevesinin dışına çıkan davranışlarda ise cezalandırma yöntemini kullandıkları görülmektedir (Güney ve Bahçekapılı, 2010).

Birçok kişinin yardım edebileceği bir durumda olmasına rağmen hiç kimse tarafından yardım edilmeyen ve bu sebeple dövülen, öldürülen insanların haberleri medyada sıkça geçmektedir. Herhangi bir durumda birey yardım etme kararını vermeden önce eyleminin tüm getirisi ve götürüsünü hesaplamaktadır (Karadağ ve Mutağçılar, 2009a). Kurbana yardım edebilecek durumda birçok kimse olmasına rağmen, zor durumda olan kişiye çoğu zaman kimse yardım etmemektedir. Bazı durumlarda, yardıma duyulan gereksinim tartışmasız olarak nettir. Örneğin bir kaza

sonucu kan ihtiyacına çok yakın bir şekilde şahit olmak kan bağışı yapılmasını arttırmaktadır, yani çaresizliğe doğrudan şahit olmak zihinde hali hazırda mevcut olan doğru eylem algısını harekete geçirmektedir (Düzgüner, 2013). Çoğu durumda ise, örneğin nerden geldiği tespit edilemeyen bağıış çağırışlar gibi, yardıma gerek duyulup duyulmadığına karar vermek güçtür. Bu gibi belirsiz durumlarda insanların çoğunluğunun çekimser davranmaları söz konusudur. Yardım gerektiğine karar verdiğinde ise kişinin harekete geçmesi beklenir. İşte bu olguya tanık konumundakilerin işe karışması ya da “tanık müdahalesi” denmektedir (Freedman ve diğerleri, 1993). Tanık müdahalesi, gerçekte özgeci davranışın ortaya çıkmasına etkisi olan önemli bir faktördür. Eğer kişi olaya tanık olan kendinden başka kişilerin varlığının farkındaysa, yardım etmek için harekete geçmeyi yavaşlatmaktadır, böylece yardım etme ihtimali azalmaktadır (Tosun, 2015). Yardım etme eğilimi, ortamda yardım edebilecek kişinin sadece kendisi varsa artmakta, fazla sayıda insanın olması durumunda ise azalmaktadır. Edilen yardımın miktar ya da olasılığını etkileyen en önemli sebep yardım edebilecek bir başkasının orada olup olmadığıdır (Gander ve Gardiner, 1995). Başka bir varsa kişi kendini daha az sorumlu hissetmekte ve diğerinin özgeci davranışta bulunmasını beklemektedir. Eğer yardım edebilecek birden fazla kişi varsa, bu kişilerden biri yardım etmediğinde diğer kişiler de yardım etmelerine gerek olmadığını düşünebilmektedirler (Bilgin, 1995; Cüceloğlu, 2015).

2.2. Kişilik özellikleri ile ilgili kuramsal çerçeve

Kişilik, kişinin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak ifade edilebilir (Burger, 2006). Aslında çok sayıda kişilik tanımı vardır, fakat kişilik kavramıyla benzerlik gösteren bazen iç içe geçen karakter (character) ve mizaç (temperament) kavramlarının kişilik (personality) terimiyle ilişkisinin ortaya konulması gerekmektedir. Mizaç, bireyin en temel psikolojik işlevleri olan eylemsel, duygusal ve bilişsel işleyiş ve organizasyonunu şekillendiren en küçük yapı taşı olup doğuştan gelir ve değişmez (Selçuk ve Yılmaz, 2017a). Karakter ise bireyin hemen her ortamda kararlılıkla aynı şekilde sergilemeye eğilimli

olduğu, değişime oldukça dirençli özellikler bütünüdür. Kişilik ise mizaç kaynaklı değişmez faktörlerin aile, eğitim, sosyal çevre, kültür ve inanç gibi değişebilen faktörlerle etkileşmesi sonucu oluşur (Selçuk ve Yılmaz, 2017b). Buradan anlaşılacağı gibi bir kişiyi başkalarından farklı kılan düşünce, duygu, alışkanlıklar, algılamalar, davranış tarzları, olaylara ve çevreye bakış açıları gibi davranış özelliklerinin tümüne kişilik adı verilir. Kişiliğin yaşanılan toplumun sosyo-kültürel değerlerinin yorumu ve bu değerlerin kişi tarafından değerlendiriliş biçimiyle ilişkisi vardır (Demir, 2009).

2.2.1. Eysenck Kişilik Kuramı

Kişilikle ilgili çok sayıda yaklaşım vardır: psikanalitik yaklaşım, ayırıcı özellik yaklaşımı, biyolojik yaklaşım, insancıl yaklaşım, davranışçı/sosyal öğrenme yaklaşımı ve bilişsel yaklaşım önemli olanlarıdır. Eysenck'e göre kişilik "kişinin çevreye özgü uyumunu belirleyen karakter, mizaç, akıl ve fiziğinin az çok istikrarlı ve kalıcı bir organizasyonu" olarak tanımlanmaktadır (Eysenck, 2013). Kişilik üzerine en çok araştırma yapanlardan biri olan Eysenck kişiliği 3 temel boyutta ele almıştır: içe-dışa dönüklük, nevrotiklik ve psikotiklik (Eysenck, 1990). Burada önemli unsurlardan biri de kişinin benzer durumlara yıllar içinde benzer tepkiler göstermesidir. Eysenck kişiliğin büyük oranda biyoloji tarafından belirlendiğini ve kalıtsal olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia başlarda kuşkuyla karşılanmışsa da zaman içerisinde yapılan çalışmalar ve deneyler bu iddiayı büyük oranda doğrulamıştır (Grossarth-Maticek, Eysenck, Boyle, 1995). İçe-dışa dönüklüğün kalıtsallığı ikizler üzerinde yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Bebeklik döneminde ayrılarak farklı ailelerde yetişen tek yumurta ikizlerin de içe-dışa dönüklüğün yüksek oranda korelasyon gösterdiği ve birlikte büyüyen tek yumurta ikizleri ile aynı olduğu bulunmuştur (Floderus-Myrhed, Pedersen, Rasmuson, 1980). Kişilik ve davranışsal genetik çalışmalarına ait yayınların meta-analizi davranışın genetik hipotezini desteklemekle birlikte kalıtım bir kez meydana geldikten sonra kalıtımın kişiliğe etkisi sanılan kadar büyük olmayabilir (Bratko, Butković, Hlupić, 2017). Aslında kalıtsal olan kişilik değil mizaç yani huydur, kişilik ise bu özelliklerimizin çevreyle etkileşimi sonucu oluşan davranış kalıplarımızdır (Selçuk

ve Yılmaz, 2017a). Burada çevre faktörleri ne kadar etkilese de kişiliğin önemli oranda kalıtsal olduğu anlaşılmaktadır (Burger, 2006).

Nevrotiklik kişinin duygusal davranma eğilimini gösterir: duygusal insanlar küçük engellemeler karşısında bile çok güçlü duygusal tepkiler verir, çabuk heyecanlanır ve çabuk öfkelenirler. Psikotikler ise bencil, başkalarıyla ilgilenmeyen, katı anlayışsız, saldırgan ve soğuk kimselerdir (Eysenck, 1990). Eysenck'e göre dışa dönüklük diğer iki boyuttan (nevrotiklik ve psikotiklik) daha önemli olup, daha kararlı bir yapıya sahiptir ve onu süper ayırıcı özellik olarak da tanımlamaktadır (Burger, 2006).

2.2.2. İçe-dışa dönük kişilik özellikleri

Dışa dönükler, canlı, heyecanlı, atılgan, girişken ve sosyal çalışmalardan hoşlanan, ilgileri dışa dönük kişilerdir. Bu tip bireyler insanlarla devamlı surette iletişim içinde olan, kolay karar verip kolay eyleme geçen, problemlere hızla çözüm bulmaya çalışan ve duygusal sorunları başkalarıyla konuşabilen kişilerdir: kısacası dikkatleri olabildiğince dış dünyaya çevrilmiştir (Aka, 2010). Dışa dönük kişiler bulunduğu ortamda kendini hissettiren, espri yapabilme yeteneğine sahip, konuşkan, jest ve mimiklerini sıkça kullanan ve bu yeteneğini bulunduğu ortamda uygun bir biçimde kullanabilen kimselerdir. Dışa dönük bireyler enerjiktirler, heyecanı severler ve sosyal ortamlara ve gruplara girmeye meyillidirler, sosyal aktivitelerle ilgilidirler. Kısacası dışa dönükler yeni ortamlar ve çeşitli faaliyetlere dahil olmaktan hoşlanırlar fakat verilen görev yeknesak ve monoton olduğunda bu kimseler devamsızlık yapma eğilimi göstermektedirler (Judge, Martocchio, Thoresen, 1997).

İçe dönük kişiler ise sessiz, sakin, nazik, olgun davranışlı, yalnız kalmaktan hoşlanan, çatışmadan uzak duran, küçük gruplarla takılan kimselerdir. Bu kişiler çok iyi dinleyiciler olup konuşmadan önce düşünürler, konuşurlarsa da derin konuşmalar yapmayı severler (Cain, 2013; Akt.: Emanuelsson ve Lindqvist, 2014).

İçe ve dışa dönük kişiler arasındaki farklılıkların kaynağı nedir? Niçin bazı öğrenciler gürültülü ve herkese açık bir ortamda ders çalışmayı tercih ederken bazı öğrenciler sessiz ve hiç kimsenin olmadığı bir ortamda ders çalışmayı tercih eder?

(Burger, 2006). Araştırmacılar bunu uyarılma düzeyi ile açıklamaya çalışmışlardır: içe dönük kişilerin beyni yüksek uyarılma düzeyine sahiptir ve bu sebeple düşük yoğunluklu sese dışa dönüklerden daha duyarlıdırlar. Dışa dönük kişiler ise düşük uyarılma düzeyine sahip olduğundan ancak yüksek bir şekilde uyarıldıkları zaman motive olabilmektedirler (Geen, McCown, Broyles, 1985).

Bir diğer soru kim daha mutlu sorusudur: ie dönükler mi? dışa dönükler mi? Dışa dönük olanlar, içe dönük olanlara göre daha neşeli ve yüksek duygu durumundadır. Aslında her iki tarafta kendilerinin daha mutlu olduğunu düşünürler. Çünkü her biri diğer tarafın hayatını sıkıcı, monoton ya da gürültülü ve karmaşık olarak görmektedir (DeNeve ve Cooper, 1998). Çalışmalar dışa dönüklerin –ie dönüklerden değil- ama nevroitiklerden daha mutlu olduğunu göstermiştir (DeNeve ve Cooper, 1999). Bu farklılığın birkaç sebebi olabilir: birincisi dışa dönük kişiler sosyal insanlardır, arkadaş sayıları daha fazladır ve insanlarla daha fazla paylaşımda bulunmaktadırlar. Dışa dönükler daha çok sosyal etkinlikte buldukları için daha mutludurlar, çünkü arkadaşlarıyla paylaşarak stres atar, rahatlar ve diğer insanlarla ilişki kurduklarında kendilerini daha yetkin ve değerli hissederler (Cohen ve Wills, 1985). Ayrıca dışa dönükler ödüle daha duyarlıken nevroitikler cezaya duyarlıdırlar: yani ödöl olarak iyi bir not alan dışa dönük öğrenci aynı başarıyı gösteren diğer öğrencilere oranla kendini daha iyi hissetmektedir (Strelau, 1987). Dışa dönüklerin daha mutlu hissetmelerinin sebebi sosyal ilişkilerinin daha fazla olmasından da kaynaklanmaktadır. Fakat dışa dönükler çok girişken ve atılgan oldukları için çoğu zaman başlarını derde sokarak gereksiz yere sorunlar yaşayabilirler (Emmons ve Diener, 1986). Elbette dışa dönük kişiler çok sayıda arkadaşa sahip olduklarından bu gibi sorunlarını paylaşıp kendilerine destek olacak birilerini bulabilirler. İe dönükler ise sosyal ilişkileri daha zayıf olduğundan, başları derde girdiğinde yalnız kalma ihtimalleri yüksektir ve bu sebeple çok daha kontrollü hareket ederler ve daha az hata yaparlar (Burger, 2006).

2.3. Sosyal problem çözme becerisi ile ilgili kuramsal çerçeve

Sosyal problem çözme becerisinin ne olduğunu anlamak için öncelikle temel kavramların anlaşılması yerinde olacaktır. Problem kelimesi ülkemizde günlük konuşma dili ve diğer tüm alanlarda yaygın olarak kullanılmakta olup Türkçe eş anlamlısı “sorun” kelimesidir. Türk Dil Kurumu (2017) sorunu “araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum, mesele, problem” olarak tanımlamaktadır. D’Zurilla ve diğerleri (2004)’ne göre ise problem (ya da sorunlu durum) “...sağlıklı bir işlevsellik için bireyden bir tepki gerektiren fakat kişinin karşılaştığı engeller yüzünden o an için etkili bir tepkinin olmadığı günlük yaşamla ilgili bir durum veya iş” olarak tanımlanmaktadır. Sorunlar genel olarak iki sınıfa ayrılır: iyi yapılandırılmış veya kapalı uçlu problemler ve iyi yapılandırılmamış veya açık uçlu problemler. Kapalı uçlu problemlerin tek bir cevabı varken açık uçlu problemlerin birden fazla doğru cevabı olabilir. Örneğin, öğrencilerin ne zaman teneffüse çıkacağını tek bir cevabı varken, sınıfa yeni gelen bir öğrencinin nasıl uyum sağlayacağını birden çok cevabı vardır (Öğülmüş, 2001). İnsanların karşılaştığı sorunlar kısa veya uzun süreli, basit veya karmaşık olabilir: Duygusal, bedensel, ekonomik ve sosyal problemleri var olabilir. Örneğin bir öğrencinin derse yardımcı bir kitaba ihtiyacı var, ama alacak parası yoktur ya da eve gelmiştir ve evde yiyecek yemek yoktur (Cüceloğlu, 2015). Kişisel sorunların yanında kişisel olmayan iyi tanımlanmış sorunlarla da karşılaşmaktadır örneğin; ekonomik sıkıntılar, işten atılma, arabanın bozulması, evin tamirata, iş yeri servisinin gecikmesi vs. Sosyal problemler ise esas olarak kişiler arası yaşanan sorunları ifade etmektedir. İnsanların birlikte yaşamasının getirdiği çok sayıda faydanın yanı sıra ilişkiler sorunlara da yol açmaktadır (Eskin, 2014).

İnsanlar arasında herhangi bir nedenle bir sorun ortaya çıkmışsa akla gelen ilk şeylerden biri bu sorunun nasıl çözüleceğidir. Öyleyse çözüm nedir? Çözüm, Türk Dil Kurumu (2017) tarafından “Bir sorunun çözülmesinden alınan sonuç, hal” olarak tanımlanmaktadır. Çözüm, belirli bir problemlili duruma uygulandığında, problem çözme sürecinin ürünü veya sonucu olan, duruma özel bir başa çıkma yanıtı veya tepki modeli (bilişsel veya davranışsal) olarak ifade edilmektedir (D’Zurilla ve diğerleri, 2004). Sorun çözme süreci karmaşık bir süreç olup bir dizi bilişsel, meta-

bilişsel ve güdüsel süreci içermektedir. Bilişsel süreç problemin doğru algılanmasını ifade etmektedir. Bir problemi çözmenin altın kuralı o problemi doğru algılamak ve doğru bir şekilde anlamaktan geçmektedir. Bilişsel yapıdaki sorunla ilgili bilgiler ve veriler örgütlü, açık, berrak, ayırt edilebilir ve formüleleştirilebilir ise problemi çözmek mümkün olacaktır (Öğülmüş, 2001). Korkut (2002)'a göre insanlar daha önce karşılaştığı, tecrübeli olduğu, bildiği ve üstesinden gelebilecek birikime sahip olduğu problemler karşısında kendini daha yeterli hissetmektedir. Böylelikle kişi problemi çözme sürecinde yaşamış olduğu önceki hadiseler yardımıyla yeni soruna daha etkili ve yeni çözüm yolları bulmaya çalışmaktadır.

Sorun çözme süreci ve becerisi bilimsel bir olgu olup anlaşılabilmesi için farklı kuramlar geliştirilmiştir. Bu çalışma sosyal problem çözme becerisi üzerine eğildiğinden ve diğer kuramlara oranla daha fazla kabul gördüğünden dolayı bu bölümde sosyal problem çözme süreç modeli üzerinde durulmuştur. Bu model üzerinde en etkili çalışmaları D'Zurilla ve çalışma arkadaşları yapmışlardır (D'Zurilla ve diğerleri, 2004). Model, insanların gündelik sosyal hayatta karşı karşıya kaldıkları sorunları nasıl çözdükleri ve çözümü etkileyen faktörler üzerine yoğunlaşmıştır. Bireyler bir sorun karşısında genel olarak iki şekilde tepki gösterirler: olumlu yönelim gösteren yapıcı çözümler üretir, olumsuz yönelim gösterenler ise işlevsel olmayan bir şekilde problemi çözmeyi tercih ederler (Nezu, Nezu, D'Zurilla, 2013). Sorunlara olumlu yönelen kişiler karşılaştıkları problemleri bir tehdit, sıkıntı veya yaşanmaması gereken şeyler olarak değil aksine bir fırsat olarak görürler. Onlar için karşılaştıkları problemler yaşanılması ve aşılması gereken şeylerdir. Soruna olumlu yaklaşan kişiler problemleri çözmeye rasyonel problem çözme tarzını kullanırlar. Kişiler, karşı karşıya kaldıkları sorunları amaç yönelimli ve problem çözme tekniklerini kullanarak çözmeye çalışırlar (Bell ve D'Zurilla, 2009). Problem çözmeye adım atmadan önce problemin tanınması ve ortada bir problem olduğunun kabul edilmesi gerekir çünkü bazı problemler birdenbire veya aşikar olarak ortaya çıkarken bazı problemler gündelik yaşamımızdaki doğal olaylar arasından yavaşça ve adım adım ortaya çıkar. Bu ilk aşamada sorunun ne olduğunun tanımlanması ve formüle edilmesi için gereken bilgi ve malzeme toplanır (Öğülmüş, 2001). Sorun detaylı bir şekilde formüle edildikten

ve tanımlandıktan sonra muhtemel çözüm alternatifleri üretilir. Sonraki aşamada üretilen çözüm seçenekleri arasından en uygunu seçilir. Bu aşama çok önemlidir çünkü kişi çok sayıda çözüm üretmiştir fakat seçimi problemin çözümünü olumlu veya olumsuz sonuçlandırabilir. Hangi çözümün daha iyi olduğuna karar verdikten sonra o seçeneğin uygulanması ve hayata geçmesi için çaba sarf edilir. Başarısız olduğu durumlarda bu süreç herhangi bir basamaktan tekrar başlatılabilir. Soruna olumsuz yönelim gösteren kimseler iki farklı tarzda davranırlar: kaçınan sorun çözme tarzı veya dürtüsel-dikkatsiz sorun çözme tarzı (Eskin, 2014). Dürtüsel-dikkatsiz sorun çözme tarzına sahip kimseler ise problem çözme yaklaşımında dürtüsel veya dikkatsiz bir girişimde bulunan bir bireydir. Bu girişimler dar, acele ve eksiktir. Bu tip tepki kalıplarına sıkça bağlı olarak nitelendirilen bir kişi, çoğunlukla dürtüsel olarak akla ilk gelen düşünceyle birlikte yalnızca birkaç çözüm alternatifini göz önünde bulundurur. Buna ek olarak, alternatif çözümleri ve sonuçları hızla, dikkatsizce ve sistematik olmayan bir şekilde tarar ve çözüm sonuçlarını dikkatsizce ve yetersiz şekilde izler (Nezu, Nezu, D'Zurilla, 2013). Hatta çoğu zaman yeni sorunlara da sebep olurlar. Bazı durumlarda ise kişiler fazla realist davranırlar ve kişi problemi çözemeyeceğine karar verir böylece problemi görmesine rağmen göz ardı eder. Kaçınma tarzı erteleme, pasiflik veya eylemsizlik ve bağımlılık ile karakterize edilen başka bir işlevsel olmayan problem çözme modelidir. Kaçınan tarz problem çözücü, karşı karşıya gelmek yerine sorunlardan kaçınmayı tercih eder, mümkün olduğunca problem çözmeyi erteler, sorunların kendiliğinden çözülmesini bekler ve sorunlarını çözme sorumluluğunu başkalarına kaydırmaya çalışır (D'Zurilla ve diğerleri, 2004). Oysa problem çözme süreci bir öğrenme biçimidir ve bireyin davranışlarında gelişmeye ve kalıcı değişime neden olur.

2.4. Konu ile ilgili araştırmalar

2.4.1. Özgecılık ile ilgili yapılan alışmalar

2.4.1.1. Yurtiçi alışmalar

Eğitim fakültelerinde lisans ve tezsiz yüksek lisans öğrenimi gören öğrencilerden oluşan bir örneklem üzerine yapılan araştırmada öğretmenliğe ilişkin olumlu tutum sahibi olanların olmayanlara ve atılgan olan kişilerin ekingenlere göre daha yüksek düzeyde özgeci oldukları belirlenmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin erkeklere oranla öğretmenliğe ilişkin tutum leğinden daha yüksek puan aldıkları grlmştir (İşmen ve Yıldız, 2005).

Banbal (2010) hemşirelik lisans öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin kardeş sayısı ve yakın arkadaş sayıları arttıa Özgecılık düzeylerinin arttığını bulmuştur. Özel lise mezunu hemşirelik ğrencilerinin daha sosyal olduğu da saptanmıştır. Hemşirelik ğrencileri üzerinde yapılan başka bir araştırmada araştırmada empatik eğilim ve Özgecılık düzeyi arasında pozitif yönde anlamı bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Çalışmada ayrıca anne ve babası okuryazar olmayan veya yakın arkadaşı olmayan öğrencilerin Özgecılık düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu bildirilmiştir (Avcı, Aydın, zbaşaran, 2013). Üniversitede okuyan hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan bir diğer çalışmada öğrencilerin orta düzeyin üzerinde Özgecılık puanlarına sahip oldukları bildirilmiştir (Pehlivan ve Lafçı, 2014).

Kasapoğlu (2013) yaptığı araştırmada niversite ğrencilerinin iyilik hali ve alt boyutları ile Özgecılık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yine zgecılık ve özgeciliğin alt boyutlarının iyilik halinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bildirilmiştir.

Üniversite ğrencileri üzerinde Özgecılık, znel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaya göre öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş özgeciliğin yordama gücü zayıf bulunmaktadır. Ayrıca, kız öğrencilerin Özgecılık ve psikolojik iyi oluş seviyelerinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Topuz, 2013).

Tüketiciler üzerinde yapılan araştırmaya göre geliri düşük kişiler özgecilik yerine kendi çıkarlarını öncelemektedirler. Gelir seviyesi arttıkça kişilerin çevresindeki insanlara hediye ve promosyon aldıkları belirlenmiştir. Ayrıca erkeklere oranla kadınlar -daha fazla sevilecekleri beklentisiyle- daha fazla özgeci davranışlarda bulunmaktadır (Yaman, 2013).

Dernek çalışanları üzerinde yapılan bir araştırmada dernekte gönüllü çalışan kişilerin gönüllü olmayan çalışanlara oranla daha fazla özgeci olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca özgecilik bireyci benlik kurgusu ve otantik yaşam tarafından anlamlı olarak yordanmaktadır (Yöntem ve İlhan, 2013).

Yardım kuruluşlarına bağış yapan ve yaşları 16 ile 74 arasında değişen katılımcılar üzerinde yapılan araştırmada gösteriş, empati, özgecilik ve bireyler arası dindarlık motivasyonlarının gizli bağış yapma davranışı üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Gizli bağış yapma davranışının özgeci bir motivasyon ile daha ilişkili olduğu da öne sürülmektedir (Tiltay ve Torlak, 2015).

Evli ve evli olmayan kişiler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre evlilik öncesindeki ve evli bireylerde, benlik kurgusunun alt boyutları ile özgecilik arasında, evli kişilerin özgecilik düzeyleri ile sosyal destek ve derinlik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Yine evlilik öncesindeki bireylerin benlik kurgusu alt boyutları ile sosyal destek ve derinlik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Tosun, 2015).

Ak (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin yaşam amaçlarının özgecilik düzeyleri üzerindeki yordayıcı rolünü incelemiştir. Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ile anne-baba yaşam durumu değişkeni arasında ve özgecilik düzeyleri ile içsel-dışsal yaşam amaçları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İçsel yaşam amacı düzeylerinin özgeciliğin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

2.4.1.2. Yurtdışı çalışmalar

Tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre ikinci sınıfın başında değerlendirilen öğrenciler, insanların güvenilir olduğuna inandıklarını ve özgeci

insanların inançlarını arttırdığını bildirmişlerdir. Sonraki yıllarda katılımcılar arasında güvenilirlik, özgecilik veya kinizm konusunda önemli bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Daha önceki raporların aksine, araştırmacılar daha ileri düzeydeki kursiyerlerin daha genç meslektaşlarından daha çok alaycı veya daha az özgeci olmadığını tespit etmişlerdir (Roche, Scheetz, Dane, Parish, O'Shea, 2003).

Rekabetçi özgecilik olasılığını test etmek için kooperatif para oyunu modeli kullanılarak yapılan bir çalışmada, insanların kooperatif ortağı olarak seçilebilmek amacıyla aktif olarak diğerlerinden daha cömert olmak için yarıştıkları gösterilmiş ve buna karşılık ta en cömert insanların daha sık kooperatif ortakları olarak seçildiği bulunmuştur (Barclay ve Willer, 2007).

Araştırmacılar geniş ve çekirdek ailelerin çocukları arasındaki özgecilik arasında fark olup olmadığını bulmak için 6-8. sınıf çocukları üzerinde yaptıkları araştırmada, çekirdek aileden gelen çocukların geniş aile çocuklarından çok daha özgeci olduklarını ve kızların da erkeklerden çok daha özgeci olduklarını belirlemişlerdir (Sanadhya, 2010).

Amerikan Dış Hekimliği öğrencilerinin özgecilik düzeylerinin incelendiği bir araştırmada öğrenci özelliklerinin en belirgin öngörücüler olduğu bildirilmiştir. Buna göre kadınlar, Afrikalı Amerikalılar, Hispanikler, Asya/Pasifik Adalılar ve düşük sosyoekonomik statüye sahip öğrenciler, muadillerinden daha özgeci olduklarını ifade etmişlerdir. İlaveten, özgeci kişiliklere sahip öğrencilerin toplumsal çeşitliliği daha fazla kabullenmiş ve buna saygı gösteren okullara gittikleri görülmüştür. Bu, dış hekimliği okullarının birbirinden farklı topluluklar için olumlu bir kültür ve çevre yaratarak öğrencilerinde özgeciliği teşvik edebileceğini göstermektedir (Carreon, Davidson, Andersen, Nakazono, 2011).

2.4.2. Kişilik özellikleri ile yapılan çalışmalar

2.4.2.1. Yurtiçi çalışmalar

Üniversite öğrencilerinin içe dönük ve dışa dönük kişilik özelliklerinin öğrencilerin dilsel eğilimleri ve iletişimsel etkileşimleri üzerindeki etkisinin

incelendiği bir çalışmada içe dönük olanların dışa dönüklere oranla daha fazla soru sordukları gösterilmiştir. Öte yandan dışa dönük olanların ise konuşma başlatma ve yeni alt konular açma hususunda içe dönüklerden daha fazla ön plana çıktıkları görülmüştür. Dilsel üretim yönünden bakıldığında dışa dönüklerin daha uzun cümleler kurdukları, daha sık duraksadıkları ve hatalarını düzeltme teşebbüslerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir (Abalı, 2006).

Ergenlerde sosyal fobi düzeyinin içe-dışa dönük kişilik özellikleri, okul başarı durunu ve sosyo-demografik faktörlere göre nasıl değiştiğinin araştırıldığı bir çalışmada sosyal fobi düzeyi ile dışa dönüklük arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Noyan ve Sertel-Berk, 2007).

Üniversite öğrencilerinin eğitsel yazılım arayüz tercihlerinin kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırıldığı çalışmada katılımcıların arayüz tercihlerinin içe-dışa dönük ve nevrotik kişilik özelliklerinden etkilendiği gösterilmiştir. Yazı rengi, görsel öge gibi arayüz tasarım öğelerinin diğer kişilik boyutlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bildirilmiştir (Demir, 2009).

Deniz ve Ünsal (2010) çalışanların nevrotik ve içe-dışa dönük kişilik özellikleri ile cinsiyet farklılıklarının örgüt ortamında yıldırımaya maruz kalma algıları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmacılar nevrotik kişiliğe sahip çalışanların işyerinde yıldırımaya uğradıkları algısına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. İlginç olarak içe dönük kişiler ve kadınların işyerinde daha fazla yıldırımaya uğrayacakları yönündeki hipotezler desteklenmemiştir.

2.4.2.2. Yurtdışı çalışmalar

Eysenck Kişilik Envanteri-dışa dönüklük formunun kullanıldığı bir çalışmada şirket çalışanlarından içe dönük kişilik tipine sahip olanların işine saygılı bir karakter gösterme ihtimalinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, içe dönüklerin dışa dönük kişilik tipi ile karşılaştırıldığında özgeci olma ihtimalleri daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte, dışa dönükler şirkette daha fazla şeref ve intikam davranışları sergilemektedir (Shoaeshargh ve Dadashi, 2003).

Araştırmacılar içe-dışa dönüklük ile kelime öğrenme stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırdıkları bir çalışmada kelime öğrenme stratejilerinin genel kullanımı ve bilişsel, hafıza ve sosyal stratejilerin kullanımında içe dönük ve dışa dönükler arasında bir farklılık olmadığını bulmuşlardır. Elde edilen sonuçlar ayrıca dışa dönüklerin kelime öğrenme stratejilerini içe dönük meslektaşlarından daha sık kullandıklarını ortaya koymuştur (Sarani, Abusaeedi, Ahmadian, 2011).

Emanuelsson ve Lindqvist (2014) içe dönük kişilik tipine sahip liderlerin doğuştan gelen kişiliğini etkili ve başarılı liderler haline getirmek için nasıl kullandıklarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında gerçekten de içe dönük liderlerin var olduğunu göstermişlerdir. İçe dönük bir liderin en çok benimsediği özelliklerin dinlemek, sessiz vakit geçirmek, odaklanmak olduğu ve bu kişilerin metodik veya yapılandırılmış bir çalışma biçimine sahip olduklarını bildirmişlerdir.

Öğrenciler üzerinde yapılan dışa dönüklük ve yaşam doyumuyla ilgili bir araştırmaya göre dışa dönüklük, Kuzey Amerikalı öğrenciler ve ulusal temsili örneklemelerde yaşam memnuniyetinin benzersiz bir öngörücüsüdür. Ancak etki boyutu, Kuzey Amerika dışındaki diğer örneklerde (İngiltere, Almanya, Japonya) zayıf veya hiç bulunamamıştır. Bulgular, dışa dönüklük ve yaşam doyumundaki kültürün ılımlı rolüne ve paylaşılan yöntem varyansının kontrolünün önemine işaret etmektedir (Kim, Schimmack, Oishi, Tsutsui, 2017).

2.4.3. Sosyal problem çözme becerisi ile ilgili yapılan çalışmalar

2.4.3.1. Yurtiçi çalışmalar

Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme düzeyleri sosyal yetkinlik, sınıf, cinsiyet, yaş, anne ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmada sosyal yetkinlik ile probleme olumlu yönelme ve rasyonel problem çözme düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Sosyal yetkinlik ile probleme olumsuz yönelme, dürtüsel dikkatsiz ve kaçınmacı tarz arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sosyal yetkinlik puanlarının

dürtüsel dikkatsiz yaklaşım alt ölçek puanları hariç diğer sosyal problem çözme alt boyutlarını yordadığı saptanmıştır (Güneş, 2011).

Konya’da öğrenim görmekte olan sınıf öğretmeni adayları üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Sonuçlara göre öğretmen adaylarının öznel iyi oluşu ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutları olan probleme olumlu yönelim ve rasyonel problem çözme arasında pozitif yönlü; öznel iyi oluş ile probleme olumsuz yönelim, kaçınma tarz ve dikkatsiz dürtüsüz alt boyutları arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Yiğit, 2013).

Traş (2013), üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme yeteneklerini algılanan sosyal destek açısından incelediği çalışmasında aile, akran ve öğretmenden algılanan sosyal destek ve probleme olumsuz yönelim, dikkatsiz dürtüsel tarz, kaçınan tarz arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulmuştur. Aile ve öğretmenden algılanan sosyal destek ve probleme olumlu yönelim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve ayrıca aile, akran ve öğretmenden algılanan sosyal destek ile akılcı problem çözme tarzı arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Sonuç olarak araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin sosyal destek algıları arttıkça olumlu gelişeceği öne sürülmektedir.

Tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının sosyal sorun çözme becerilerinin incelendiği araştırmada bu kişilerin sosyal sorun çözme becerileri orta düzeyde bulunmuştur. Bu kişilerin sosyal sorun çözme becerilerinin kişilerin cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu açısından farklılık göstermediği bildirilmiştir. Fakat tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının yaş ortalaması arttıkça seçenek ve karar becerisi artmakta, biliş, duyuş, davranış, tanı ve çözüm becerisi azalmaktadır (Aslan, 2015).

2.4.3.2. Yurtdışı çalışmalar

Çocuk hastalarına bakım veren ebeveynlerin yaşadığı sıkıntıyı azaltmak için verilen problem çözme becerileri eğitiminin kronik ağrıları olan gençlerin bakıcılarına uyarlanmasıyla elde edilen sonuçlar, eğitimin kronik ağrıları olan gençlere aileleriyle birlikte uygulanabileceğini ve tedaviyi kabul edilebilir

bulduklarını göstermektedir (Palermo, Law, Essner, Jessen-Fiddick, Eccleston, 2014).

Sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve matematik bozukluğu olan öğrencilerin dürtüselliklerinin azaltılması için Adler tabanlı yaklaşımın araştırıldığı çalışmada Adler'e dayalı ebeveyn eğitiminin matematik öğrenim bozukluğu olan öğrencilerin dürtüselliklerini azalttığını ve sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Ashouri, Vahedi, Hashemi, 2016).

Macaristan'da yapılan araştırmada 12, 14 ve 16 yaşındaki dezavantajlı ve dezavantajlı olmayan ergenlerde sosyal problem çözme ve aile geçmişi arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyal problem çözme toplam puanına bakıldığında probleme olumsuz yönelim açısından dezavantajlı ve dezavantajlı olmayan ergenler arasındaki fark tüm yaş gruplarında anlamlı bulunmuştur: 12 yaşındakilerde dikkatsiz dürtüsel tarzda, 14 yaşındakilerde kaçınan tarzda, 16 yaşındakilerde rasyonel problem çözme ve kaçınan tarzda fark vardır (Kasik, Balazs, Guti, Gaspar, Zsolnai, 2018).

Ergenlerde alkol kullanımının sosyal problem çözme becerisi ile ilişkisinin incelendiği çalışmada hiyerarşik çoklu regresyonlar, sosyal problem çözme becerisinin ergen alkol kullanımı için iyi bilinen risk faktörlerinin üzerinde önemli bir risk faktörü olmadığı bildirilmiştir. Elde edilen sonuçlar ergenlerin alkol kullanımında asıl risk faktörlerinin sapkın akran ve düşük hane geliri olduğunu desteklemektedir (Lutz, McClure, Armstrong, 2017).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, verilerin elde edildiği çalışma grubu, kullanılan ölçme araçları ve verilerin değerlendirilmesinde hangi istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın modeli

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin içe-dışa dönük kişilik özellikleri, özgecilik ve sosyal problem çözme beceri düzeylerinin cinsiyet, yaş, okuduğu fakülte ve sınıf değişkenleri açısından belirlendiği ve aralarındaki ilişkinin incelendiği genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelindedir.

3.2. Çalışma grubu

Araştırma için İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Araştırmanın örneklemi Mevlana Üniversitesi'nde 2016 yılında öğrenim gören üniversite öğrencileridir. Araştırmaya farklı fakültelerden toplam 454 öğrenci rastgele seçilerek alınmıştır. Çalışma grubunun cinsiyet ve yaş durumuna ilişkin sayısal ve yüzdeler dağılımlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo-1. Çalışma grubunun cinsiyete göre sayısal ve yüzdeler dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Kız	309	68
Erkek	145	32
Toplam	454	100

Araştırmaya 309 kız ve 145 erkek olmak üzere toplam 454 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışma grubunun % 68' ini kız öğrenciler ve % 32' sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo-2. Çalışma grubunun yaş gruplarına göre sayısal ve yüzdeler dağılımı

Yaş grubu	Frekans	Yüzde (%)
20 ve altı	227	50
21-23	196	43
24 ve üstü	31	7
Toplam	454	100

Çalışmaya 18 katılan öğrencilerin yaş aralığı 18-36' dır. Yirmi yaş ve altında 227 kişi, 21-23 yaş grubunda 196 kişi ve 24 yaş ve üstü grubunda 31 kişi çalışmaya katılmıştır.

3.3. Veri toplama araçları

Veri toplama araçları olarak aşağıda hakkında bilgi verilen veri toplama araçları ve ölçekler kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından, araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler hakkında veri elde edilmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formunda katılımcıların temel demografik (yaş, cinsiyet, okuduğu fakülte ve sınıf) bilgileri yer almaktadır (Ek-1).

3.3.2. Eysenck Kişilik Envanteri-Dışa Dönüklük Ölçeği

Eysenck Kişilik Envanteri günümüzde tüm dünyada içe dönük ve dışa dönük kişilik yapısının ölçülmesinde en yaygın kullanılan ölçme araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Envanter temelde patolojik semptomları değil, daha çok normal davranışları tespit etmek için geliştirilmiştir (Pişkin, 2004).

Bu araştırmada kullanılan Eysenck Kişilik Envanteri Türkçe'ye Topçu (1982) tarafından çevirip uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Topçu (1982) 566 erkek ve 526 kadın toplam 1092 kişilik Türk örneklem grubuna testi uygulayarak testin tüm ölçeklerinin Türkçe formlarının kabul edilir düzeyde güvenilir olduğunu bulmuştur. Testin kişilik boyutlarını ölçmek için güvenle kullanılabileceği ifade edilmiştir (Akt.: Ulucan ve Bahadır, 2011). Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı nörotizm için 0,78, dışa dönüklük için 0,90 yalan için 0,78 bulunmuştur. Psicotizm ölçeği ise geçerli

bulunmamıştır. Bu bulgular Eysenck Kişilik Envanteri'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada içe ve dışa dönük kişileri tespit etmek amacıyla dışa dönüklük alt ölçeği kullanıldı (Ek-3). Dışa dönüklük alt ölçeğine ait toplam 21 maddeye cevaplar “evet” ve “hayır” olarak verilir. “Hayır” yanıtı verilmesi gereken sorular dışındaki sorulara “evet” yanıtı verilmiş ise 1 puan, “hayır” yanıtı verilmesi gereken sorulara “hayır” yanıtı verilmişse 1 puan alınır (Çiğdemöglu, 2006). Puanlar 0-21 arasındadır, denek puanlamada 13 ve üzeri aldığı zaman dışa dönük yönü belirgin, 13 puanın altında aldığı zaman içe dönük yönü belirgin olarak kabul edilir (Yazıcı, 1997). Bu çalışmada dışa dönüklük testinden 13 ve üzeri alanlar dışa dönük ve 13'ün altında puan alanlar ise içe dönük olarak gruplanmıştır.

3.3.3. Özgeciliik Ölçeği

London ve Bower (1968) tarafından geliştirilmiş, Akbaba (1994) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Özgeciliik ölçeğinin Türkiye örneklemini üzerindeki güvenilirliği; yapılan analizlere göre toplam puan için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0,85, iki-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,90 ve tüm ölçek için test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,92 olarak belirlenmiştir. Özgeciliik ölçeğinin geçerlik çalışmalarında; iç geçerlik, kapsam geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği olmak üzere üç yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemler kullanılarak elde edilen bulgular, ölçeğin geçerli bir ölçek olduğuna dair kanıt olarak kabul edilmiştir (Akbaba, 2001; Akt.: İşmen ve Yıldız, 2005). Ölçekte; aile boyutuna ait 5 madde (1-5), sosyal boyutuna ait 5 madde (6-10), yardımseverlik boyutuna ait 5 madde (11-15), sorumluluk boyutuna ait 5 madde (16-20) bulunmaktadır. Beş dereceli Likert tipi ölçekte, 1 en azı, 5 ise en fazlayı ifade etmektedir. İşaretlenen dereceler toplanarak toplam puan elde edilir ve en yüksek 100, en düşük 20 puan alınmaktadır. Puan yüksekliği; özgeciliik düzeyinin yüksek olduğunu, düşüklüğü ise özgeciliik düzeyinin düşük olduğunu gösterir (Ek-2).

Özgeciliik ölçeğinin alt kategorilerinden biri olan aile boyutundan alınan puanın yüksek olması kişinin kendisini ve çevresini yardımsever olarak algıladığını gösterir. Sosyallik boyutundan yüksek puan alınması kişinin sosyal faaliyetlere katıldığını ve bu faaliyetlerde görev ve sorumluluk üstlendiğini gösterirken, düşük puan alması

bireyin sosyal yönünün zayıf olduğunu göstermektedir Kişinin yardımseverlik kategorisinden yüksek puan alması yardımsever olduğunu gösterirken düşük puan alması yardımsever olmadığını gösterir. Sorumluluk alt ölçeği ise hem çoğu insanın sorumluluk yüklenme oranlarına ilişkin bireylerin inançlarını hem de bireyin başkaları ve kendisi için üstlendiği sorumluluk oranlarını yansıtmaktadır (Akbaba, 1994).

3.3.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu

Sosyal Problem Çözme Envanteri D’Zurilla ve diğerleri (2002) tarafından bireylerin problem çözme yönelim ve becerilerini ölçmek için geliştirilen bir araçtır (D’Zurilla ve diğerleri, 2004). Araştırmada sosyal problem çözme becerileri ile ilgili verileri toplamak amacıyla D’Zurilla ve diğerleri (2002) tarafından geliştirilen 25 maddelik Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu (Social Problem Solving Inventor-Short Form) kullanılmıştır. Türkçe uyarlaması Çekici (2009) tarafından yapılmıştır (Ek-4).

Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kısa Formu “problem yönelimi” ve “problem çözme tarzları” olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Problem yönelimi boyutunda, probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim olmak üzere iki alt ölçek yer almaktadır. Problem çözme tarzı boyutu ise, rasyonel problem çözme, dikkatsiz/dürtüsel tarz ve kaçınan tarz olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçme aracı toplamda 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte toplam 25 madde yer almaktadır. Maddeler 0 (hiç uygun değil) ile 4 (tamamen uygun) arasında olmak üzere beşli olarak derecelendirilmektedir. Her bir alt ölçeğe ait toplam puan elde edilebildiği gibi ölçekten genel toplam puan da elde edilebilmektedir. Her bir alt ölçeğe ait maddeler şöyledir; Probleme Olumlu Yönelim alt ölçeğinde madde 4, 5, 13, 15 ve 22; Probleme Olumsuz Yönelim alt ölçeğinde madde 1, 3, 7, 8 ve 11 yer almaktadır. Rasyonel Problem Çözme alt ölçeğinde madde 12, 16, 19, 21 ve 23; Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz alt ölçeğinde madde 2, 14, 20, 24 ve 25 yer almaktadır. Kaçınan Tarz alt ölçeğinde ise madde 6, 9, 10, 17 ve 18 yer almaktadır. Ölçme aracında tersten puanlanan maddeler yoktur. Her bir alt ölçeğe ait toplam puan elde etmek için o alt ölçeğe giren maddelere ait puanların toplanması yeterlidir. Her bir alt ölçeğe ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayı değerleri RPÇ ve POY için 0,81, POSY

için 0,76, KT için 0,74 ve DDT için 0,61' dir. Test-tekrar-test yöntemi ile yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur (Çekici, 2009). Ölçek toplam puanı = POY + RPÇ + (20-POSY) + (20-DDT) + (20-KT) şeklinde hesaplanır.

Ölçekten alınan en düşük puan 0, en yüksek puan ise 100' dür. Yüksek puan sosyal problem çözme becerisinin yüksek seviyede olduğunu gösterirken düşük puanlar ise sosyal problem çözme becerisinin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Alt ölçeklerden probleme olumlu yönelim ve rasyonel problem çözme sosyal problem çözüme yapıcı/ işlevsel yaklaşımı, probleme olumsuz yönelim, dikkatsiz/dürtüsel tarz ve kaçınan tarz ise yapıcı/ işlevsel olmayan yaklaşımı temsil etmektedir (D'Zurilla ve Maydeu-Olivares, 1995).

Probleme olumlu yönelim, sosyal problem çözmeyi bilişsel olarak kurgulamayı ifade eden yapılandırmacı bir yaklaşım olarak tanımlanır. Sorunların üstesinden gelinebileceğine/ başa çıkılabileceğine ilişkin olumlu bakış açısı, öz-yeterlik, pozitif sonuç beklentisi gibi özellikler ölçülmektedir.

Probleme olumsuz yönelim, sosyal problem durumlarında yapıcı/ işlevsel olmayan bilişsel-duygusal şemalar vardır. Bu şemalar sorunları tehdit edici unsur olarak algılama, düşük öz-yeterlik, negatif sonuç beklentisi, düşük engellenme eşiği gibi özelliklerden oluşmaktadır.

Rasyonel problem çözme, yapıcı problem çözme tarzıdır. Bu tarz genel olarak problemlerin tanımlanması ve formüle edilmesi, alternatiflerin oluşturulması, karar verme, çözümün uygulanması ve doğrulanması süreçlerinden oluşur.

Dikkatsiz dürtüsel tarz, yapıcı olmayan problem çözme tarzlarından biridir. Problem çözme sınırlandırılmış, dürtüsel, dikkatsiz, acele ve tamamlanmayan yarım kalmış davranış süreçlerinden oluşmaktadır (Bilgin, 2010).

Kaçınan tarz, yapıcı olmayan problem çözme tarzlarından bir diğeridir. Kaçınan tarzda görülen davranış süreci erteleme, pasif davranma ya da tepkide bulunmama, problem çözme sorumluluğunu başkalarına atma gibi tutumları içermektedir (D'Zurilla ve Maydeu-Olivares, 1995).

3.4. Verilerin analizi

Ölçekler ve kişisel bilgi formundan elde edilen veriler toplandıktan sonra analizler için hazır duruma getirilmiştir. İstatistik programı olarak SPSS v.24 programı kullanılmıştır. $p < 0,05$ değerler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Değişkenlere bağlı olarak Korelasyon Katsayısı, Çoklu Doğrusal Regresyon, Bağımsız Gruplar t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi analizlerinden yararlanılmıştır. Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; “cinsiyet, yaş, okunan fakülte, okunan sınıf”, “içe-dışa dönüklük” ve “sosyal problem çözme becerisi” değişkenlerinden oluşmaktadır. Dışa dönüklük ölçeğinin alt boyutu bulunmamaktadır. Sosyal problem çözme becerisi ölçeğinin alt boyutları “probleme olumlu yönelim”, “probleme olumsuz yönelim”, “rasyonel problem çözme”, “dikkatsiz dürtüsel tarz” ve “kaçınan tarz” olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise üniversite öğrencilerinin özgeciler düzeyleridir. Özgeciler ölçeğinin alt boyutları “aile”, “sosyallik”, “yardımseverlik” ve “sorumluluk” olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerine uygulanmış olan Özgecilik Ölçeği, Eysenck Kişilik Envanteri-Dışa Dönüklük Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Becerisi-Kısa Formu ile kişisel bilgiler formundan elde edilen araştırma verilerinin analiz edilmesi sonucu ulaşılan bulgular, elde edilen bulgulara ait tablolar, tablolara ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

Tablo-3. Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre özgecilik ölçeği ve alt boyut puanlarına ilişkin betimsel istatistikler ve t-testi sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	T	p
Aile	Erkek	145	19,27	3,06	-,967	,334
	Kız	309	19,58	3,19		
Sosyallik	Erkek	145	14,30	4,76	-,765	,445
	Kız	309	14,65	4,44		
Yardımseverlik	Erkek	145	16,40	3,95	-2,251	,025*
	Kız	309	17,29	3,87		
Sorumluluk	Erkek	145	17,83	3,03	-,228	,819
	Kız	309	17,89	2,73		
Özgecilik	Erkek	145	67,82	10,06	-1,582	,114
	Kız	309	69,42	10,09		

*p<,05

Tablo-3 incelendiğinde, “Özgecilik toplam” puan ortalamalarına bakıldığında erkeklerin puan ortalaması 67,82 iken kızlarda bu değer 69,42’ dir. $t=-1,582$ olup $p=0,114>,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öğrencilerin özgecilik ölçeği alt boyutlarından “aile” ($t= -0,967$, $p>,05$), “sosyallik” ($t=-0,765$, $p>,05$) ve “sorumluluk” ($t= -0,228$, $p>,05$) alt boyutları puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

“Yardımseverlik” puan ortalamalarına bakıldığında erkeklerin puan ortalaması 16,40 iken kızlarda bu değer 17,29’ dur. $t= -2,251$ olup $p=,025<,05$ olduğundan

istatistiksel olarak ,05 düzeyinde anlamlıdır. Kız öğrencilerin yardımseverlik puanlarının erkek öğrencilerin yardımseverlik puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo-4. Üniversite öğrencilerinin yaş gruplarına göre özgecilik ölçeği ve alt boyutları puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

	Yaş grubu	N	$\bar{x}$	Ss
Aile	20 ve altı	228	19,59	2,97
	21-23	195	19,42	3,42
	24 ve üstü	31	19,16	2,63
	Toplam	454	19,48	3,15
Sosyallik	20 ve altı	228	14,42	4,44
	21-23	195	14,71	4,71
	24 ve üstü	31	14,35	4,42
	Toplam	454	14,54	4,55
Yardımseverlik	20 ve altı	228	16,50	3,98
	21-23	195	17,49	3,86
	24 ve üstü	31	17,77	3,42
	Toplam	454	17,01	3,92
Sorumluluk	20 ve altı	228	17,70	2,91
	21-23	195	18,10	2,71
	24 ve üstü	31	17,77	3,00
	Toplam	454	17,88	2,83
Özgecilik	20 ve altı	228	68,21	10,08
	21-23	195	69,72	10,28
	24 ve üstü	31	69,06	8,96
	Toplam	454	68,91	10,10

Tablo-4 incelendiğinde, yaşa göre özgecilik ve ölçeği alt boyutları puanlarının ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi için yapılmış olan varyans analizinin sonuçları Tablo-5’ de verilmiştir.

Tablo-5. Üniversite öğrencilerinin özgecilik ölçeği alt boyut puanlarının yaş gruplarına göre varyans analizi sonuçları

Varyansın kaynağı		Kareler		Kareler		F	p
		toplamı	df	ortalaması			
Aile	Gruplar arası	6,599	2	3,300	,332	,718	
	Grup içi	4486,793	451	9,949			
	Toplam	4493,392	453				
Sosyallik	Gruplar arası	10,111	2	5,056	,243	,784	
	Grup içi	9364,594	451	20,764			
	Toplam	9374,705	453				
Yardımseverlik	Gruplar arası	122,832	2	61,416	4,051	,018*	
	Grup içi	6837,133	451	15,160			
	Toplam	6959,965	453				
Sorumluluk	Gruplar arası	17,250	2	8,625	1,075	,342	
	Grup içi	3617,087	451	8,020			
	Toplam	3634,337	453				
Özgecilik	Gruplar arası	240,980	2	120,490	1,182	,308	
	Grup içi	45986,670	451	101,966			
	Toplam	46227,650	453				

*p<,05

Tablo-5 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinde özgecilik ölçeği ve alt boyutları puanlarının yaş durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda özgecilik düzeyinde ve alt boyutlar aile, sosyallik ve sorumluluk düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yardımseverlik düzeyinde ise (F=4,051) p=,018 olduğu için ,05 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin yaş grubu durumuna göre özgecilik ölçeği yardımseverlik alt boyutundaki farklılığın kaynağının bulunması amacıyla ikili karşılaştırmalar için Tukey HSD testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo-6. Üniversite öğrencilerinin özgecilik ölçeği alt boyutları “yardımseverlik” puanlarının yaş gruplarına göre Tukey HSD testi sonuçları

Bağımlı değişken	(I) Fakülte	(J) Fakülte	Ortalamalar arası fark (I-J)	S. hata	p
Yardımseverlik	20 ve altı	21-23	-,991	,379	,025*
		24 ve üstü	-1,278	,745	,200
	21-23	20 ve altı	,991	,379	,025*
		24 ve üstü	-,287	,752	,923
	24 ve üstü	20 ve altı	1,278	,745	,200
		21-23	,28701	,75284	,923

*p<,05

Tablo-6 incelendiğinde, “yardımseverlik” puanı ortalamaları açısından karşılaştırıldığında 20 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin 21-23 yaş grubu öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı oranda daha düşük puan aldığı ($p<,05$) diğer ikili karşılaştırmalar arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo-7. Üniversite öğrencileri içe ve dışa dönük kişiler olarak gruplara ayrıldığında özgecilik ve özgecilik alt boyut puanlarına ilişkin betimsel istatistikler ve t-test sonuçları

	İçe-dışa dönüklük	N	$\bar{x}$	Ss	T	p
Aile	İçe dönük	183	19,10	3,10	-2,125	,034*
	Dışa dönük	271	19,74	3,16		
Sosyallik	İçe dönük	183	12,42	3,94	-8,804	,000***
	Dışa dönük	271	15,97	4,37		
Yardıms severlik	İçe dönük	183	16,07	3,78	-4,242	,000***
	Dışa dönük	271	17,63	3,88		
Sorumluluk	İçe dönük	183	17,34	2,55	-3,307	,001**
	Dışa dönük	271	18,23	2,95		
Özgecilik	İçe dönük	183	64,95	8,95	-7,239	,000***
	Dışa dönük	271	71,58	9,96		

*p<,05; **p<,01; ***p<,001

Tablo-7 incelendiğinde, “Özgecilik toplam” puan ortalamalarına bakıldığında içe dönüklerin puan ortalaması 64,95 iken dışa dönüklerde bu değer 71,58’ dir. $t = -7,239$ olup $p = ,000 < ,001$ olduğundan istatistiksel olarak ,001 düzeyinde anlamlıdır. Dışa dönük öğrencilerin özgecilik toplam puanlarının içe dönüklerin özgecilik toplam puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

“Aile” puan ortalamalarına bakıldığında içe dönüklerin puan ortalaması 19,10 iken dışa dönüklerde bu değer 19,74’ tür. $t = -2,125$ olup $p = ,034 < ,05$ olduğundan istatistiksel olarak ,05 düzeyinde anlamlıdır. Dışa dönük öğrencilerin aile puanlarının içe dönüklerin aile puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

“Sosyallik” puan ortalamalarına bakıldığında içe dönüklerin puan ortalaması 12,42 iken dışa dönüklerde bu değer 15,97’ dir. $t = -8,804$ olup $p = ,000 < ,001$

olduğundan istatistiksel olarak ,001 düzeyinde anlamlıdır. Dışa dönük öğrencilerin sosyallik puanlarının içe dönüklerin sosyallik puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

“Yardımseverlik” puan ortalamalarına bakıldığında içe dönüklerin puan ortalaması 16,07 iken dışa dönüklerde bu değer 17,63’ dir. $t = -4,242$ olup $p = ,000 < ,001$ olduğundan istatistiksel olarak ,001 düzeyinde anlamlıdır. Dışa dönük öğrencilerin yardımseverlik puanlarının içe dönüklerin yardımseverlik puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

“Sorumluluk” puan ortalamalarına bakıldığında içe dönüklerin puan ortalaması 17,34 iken dışa dönüklerde bu değer 18,23’ dür. $t = -3,307$ olup $p = ,000 < ,001$ olduğundan istatistiksel olarak ,001 düzeyinde anlamlıdır. Dışa dönük öğrencilerin sorumluluk puanlarının içe dönüklerin sorumluluk puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo-8. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, özgecilik ve sosyal problem çözme becerisi seviyeleri arasındaki ilişki

		Dışa dönüklük	Özgecilik	SPÇB
Dışa dönüklük	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1		
Özgecilik	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,362** ,000	1	
SPÇB	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,201** ,000	,323** ,000	1
	N	454	454	454

** $p < ,01$.

Tablo 8 incelendiğinde, dışa dönüklük ile özgecilik ($r = 0,362$) pozitif yönlü orta, dışa dönüklük ile sosyal problem çözme becerisi ($r = 0,201$) arasında pozitif yönlü düşük ve özgecilik ile sosyal problem çözme becerisi ($r = 0,323$) arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < ,001$).

Tablo-9. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, özgecilik alt boyutları ve sosyal problem çözme becerisi alt boyutları puanları arasındaki ilişki

		Dışa dönüklük	Aile	Sosyallik	Yardımseverlik	Sorumluluk	POY	POSY	RPC	DDT
Dışa dönüklük	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1								
Aile	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,093* ,047	1							
Sosyallik	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,451** ,000	,232** ,000	1						
Yardımseverlik	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,225** ,000	,359** ,000	,383** ,000	1					
Sorumluluk	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,152** ,001	,242** ,000	,235** ,000	,382** ,000	1				
POY	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,237** ,000	,109* ,020	,226** ,000	,224** ,000	,258** ,000	1			
POSY	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,094* ,045	,181** ,000	,135** ,004	,141** ,003	,211** ,000	,541** ,000	1		
RPC	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,094* ,045	,181** ,000	,135** ,004	,141** ,003	,211** ,000	,541** ,000	1,000** ,000	1	
DDT	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,047 ,320	-,162** ,001	-,054 ,253	-,052 ,267	-,127** ,007	-,141** ,003	-,390** ,000	-,390** ,000	1
KT	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,136** ,004	-,145** ,002	-,168** ,000	-,118* ,012	-,083 ,077	-,426** ,000	-,276** ,000	-,276** ,000	,403** ,000
	N	454	454	454	454	454	454	454	454	454

* p<,05; ** p<,01.

Tablo-9 incelendiğinde, dışa dönüklük ölçeği ile özgecilik ölçeği alt boyutlarından aile ($r= ,093$) arasında pozitif yönlü düşük, sosyallik ($r= ,451$) arasında pozitif yönlü orta, yardımseverlik ($r= ,225$) arasında pozitif düşük, sorumluluk ($r= ,152$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($P<,05$).

Dışa dönüklük ölçeği ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY ($r= ,237$), POSY ($r= ,094$) ve RPC ($r= ,094$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($p<,05$); dışa dönüklük ile KT ($R= -,136$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<,01$). Dışa dönüklük ölçeği ile DDT ($r= ,047$) arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>,05$).

Özgecılık ölçeği alt boyutlarından “aile” ile POY ($r = ,109$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki ($p < ,05$) bulunmuştur. “Aile “ ile POSY ($r = ,181$) ve RPÇ ($r = ,181$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki vardır ($p < ,01$). “Aile” ile DDT ($r = -,162$) ve KT ($r = -,136$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < ,01$).

Özgecılık ölçeği alt boyutlarından “sosyallik” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY ($r = ,226$) arasında pozitif yönlü düşük, POSY ($r = ,135$) arasında pozitif yönlü düşük, RPÇ ($r = ,135$) arasında pozitif yönlü düşük, KT ($r = -,168$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < ,01$). Sosyallik boyutu ile DDT ($r = -,054$) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > ,05$).

Özgecılık ölçeği alt boyutlarından “yardımseverlik” ile POY ($r = ,224$), POSY ($r = ,141$) ve RPÇ ($r = ,141$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki vardır ($p < ,01$). “Yardımseverlik” ile KT ($r = -,118$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < ,05$). Yardımseverlik alt boyutu ile DDT ($r = -,052$) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > ,05$).

Özgecılık ölçeği alt boyutu “sorumluluk” ile POY ($r = ,258$) arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki vardır ($p < ,01$). “Sorumluluk” ile POSY ($r = ,211$) ve RPÇ ($r = ,211$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < ,01$). “Sorumluluk” ile DDT ($r = -,127$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki vardır ($p < ,01$.) Sorumluluk alt boyutu ile KT ($r = -,083$) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > ,05$).

Tablo-10. Dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgeciliği yordamasına ilişkin çok yönlü regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R ²	F	Df	B	β	T	p
Sabit	,443	,196	55,058	2/451	46,815		20,688	,000*
Dışa dönüklük					0,717	,309	7,181	,000*
SPÇB					0,192	,261	6,049	,000*

*p<,001

Tablo-10 incelendiğinde dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgeciliği ne kadar yordadığını ortaya koymaya yönelik yapılan regresyon analizi sonucunda özgecilik ve dışa dönüklük arasında anlamlı bir ilişki ($R=,443$; $R^2=,196$) bulunmuştur ($F_{2/451}= 55,058$, $p<,001$).

Bu sonuç dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgecilikteki toplam varyansın %20' ini açıkladığını göstermektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişken dışa dönüklük ve SPÇB özgeciliği anlamlı olarak yordamaktadır ($p<,001$).

Tablo-11. Sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarının özgeciliği yordamasına ilişkin çok yönlü regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	R	R ²	F	Df	B	β	T	p
Sabit	,347	,120	12,270	5/448	63,903		23,166	,000***
POY					,340	,131	2,040	,042*
POSY					-,422	-,178	-3,216	,001**
RPÇ					,364	,133	2,228	,026*
DDT					-,052	-,018	-,346	,729
KT					-,026	-,011	-,207	,836

*p<,05; **p<,01; ***p<,001

Tablo-11’de SPÇB alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT’nin özgeciliği ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik yapılan regresyon analizi bulguları verilmiştir. Buna göre POY, POSY, RPÇ, DDT ve KT’ nin birlikte, özgecilik ile anlamlı bir ilişki ($R=,347$, $R^2=,120$) sergilediği görülmektedir ($F(6/448)=12,270$, $p<,001$).

Bu durum sosyal problem çözme becerisi alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT’ nin özgecilikteki toplam varyansın % 12’ sini açıkladığını göstermektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden POY ($p<,05$), POSY ($p<,01$), RPÇ ($p<,05$) değişkenlerinin, özgeciliği anlamlı olarak yordadığı görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu kısımda üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ile içe-dışa dönük kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin araştırılması sonucu elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Cinsiyete göre özgecilik puanlarına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Bu araştırmanın sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin özgecilik ve özgecilik ölçeğinin aile, sosyallik ve sorumluluk alt boyutları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yardımseverlik alt boyutuna bakıldığında ise kız öğrencilerin erkeklerden anlamlı oranda daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Bulgularımızı destekleyen bazı çalışma sonuçlarına göre özgecilik söz konusu olduğunda, cinsiyetin belirleyici bir değişken olmadığı saptanmıştır (Akbaba, 1994; İşmen ve Yıldız, 2005; Yıldırım ve Topçuoğlu, 2016). Pehlivan ve Lafçı (2014) hem özgecilik hem de özgecilik alt boyutları puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediğini bildirmişlerdir. Aslında yardım etme davranışı, çok sayıda oldukça büyük heterojen boyutu olan ve tüm bileşenler düşünüldüğünde cinsiyet farkının öneminin küçük olduğu bir davranış kalıbıdır (Eagly ve Crowley, 1986). Yani, yardım etme davranışında cinsiyet farklılığını ön plana çıkaran popüler iddialara rağmen araştırmacılar bu farkın küçük olduğunu öne sürmektedirler.

Öte yandan ekonomi, sosyoloji ve psikoloji disiplinlerinden elde edilen literatür değerlendirmesi, yardım etme davranışını motive eden özgecilik, empati ve prososyal davranış biçimleri arasında cinsiyet farklılığı olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Mevcut literatür genel olarak kadınları erkeklerden daha özverili, empatik ve cömert bulmaktadır (Andreoni ve Vesterlund, 2001). Gerçekten de çalışma sonuçları göstermiştir ki kadınlar ortalama olarak erkeklerden daha özgecidir (Rand, Brescoll, Everett, Capraro, Barcelo, 2016; Gönül, 2013). Annelerin babalara

göre kendi geleceklerine ve çocuklarına daha fazla yatırım yapmaya eğilimli olduğu ve daha fazla kaynak ayırdıkları ampirik bulgularla desteklenmektedir (Rubalcava, Teruel, Thomas, 2009). Hindistan' da kırsal bölgede yaşayan ergen kız öğrencilerin ergen erkek öğrencilere göre daha fazla özgeci olduğu bildirilmiştir (Mandal ve Mehera, 2017).

İstatistiksel olarak anlamlı çıkmamakla birlikte hem bu çalışmada hem de Yıldırım ve Topçuoğlu (2016)' nun çalışmasında kadınların aldığı puanlar erkeklerin aldığı puandan oldukça yüksek bulunmuştur. Üstelik bu çalışmada özgecilik ölçeği yardımseverlik alt boyutu kadınlar lehine cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Beyaz yakalı kadın çalışanların hem özgecilik hem de yardımseverlik alt boyutundan aldıkları puanların erkeklerin puanından anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir (Gönül, 2013).

Bu farklılık kadınların erkeklerden daha yüksek empati düzeyinde olmalarından kaynaklanıyor olabilir denmektedir (Toussaint ve Webb, 2005). Araştırmacılar kadınların özgecilik skorunu erkeklerden daha yüksek bulmuşlar ve bunun kadınların empatik bilişsel eğiliminden kaynaklandığını öngörmüşlerdir (Baron-Cohen, 2002). Gerçekten de kadınlar ve feminen kişiler, diğer insanlardan daha yüksek empatiye sahiptir. Oysa erkekler örneğin bağıştta bulunurken empatik endişeden ziyade statü ve sosyal beklentiler gibi toplumsal roller nedeniyle bunu yapmaktadırlar (Skoe, Cumberland, Eisenberf, Hansen, Perry, 2002). Bu fark erkeklerin ve kadınların sosyalleşmesindeki farklılıklardan da kaynaklanabilir: Kadınlar, başkaları için –empatik bir şekilde- endişelenmek ve birbirleriyle ilgilenmek için sosyalleşirken, erkekler esasen birbirleriyle rekabet halinde olmak için sosyalleşmektedir (Seefeldt, 2008). Rand ve diğerleri (2016), 22 araştırmanın bir meta-analizini yaptıkları çalışmada, sezgiyi yansıma karşısında geliştirilenin -yani empatik bakış açısı kazanılmasının- kadınlar arasındaki özgeci davranışları arttırdığını, böylece kadınların spontan bir reaksiyon olarak özgeciliği içselleştirdiklerini gösterdiler.

Kadınların erkeklerden daha özgeci olduğunu gösteren başka bulgular da vardır: Yardımseverlik, yardım etme davranışı, hayırseverlik, bağıştta bulunma davranışı ve empati düzeyleri özgeciliği güçlü bir şekilde yordayan faktörlerdir.

Kadınların empatik endişe ve bakım ilkesinde erkeklerden anlamlı derecede yüksek puan aldığı, kadınların erkeklerden çok daha fazla bağışladıkları/verdikleri ve verme/bağışlamaya meyilli oldukları ortaya konmuştur (Mesch, 2010). Bağışta bulunma motivasyonundaki cinsiyet farklılıklarının olası nedenleri arasında kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyet rolleri açısından farklılıklar, kadınların ailelerinin bakım vericileri olarak sosyalleşmeleri, kadınların bağışta bulunmayı hayırseverliklerini göstermenin ve ahlaki inançlarını ifade etmenin bir yolu olarak görmeleri sayılabilir (Gilligan, 1982).

Öte yandan araştırmacılar tarafından yapılan cinsiyet farklılıklarına ilişkin meta-analitik çalışmasının (172 çalışma) sonuçları, erkeklerin kadınlara göre daha yardım etmeye meyilli olduğunu ve yardımların alıcısının erkeklerden daha fazla kadınlar olduğunu göstermektedir: Bu analiz sonuçlarına rağmen cinsiyet farklılıkları açısından çalışmalar arasında tutarsızlar görülmüştür (Eagly ve Crowley, 1986). Daha sonraları cinsiyetler arasında özgecilik farkının olduğunu iddia eden çalışmalar arasında pek çok tutarsızlık olduğuna dikkat çekilmiştir (Eisenberg, Spinrad, Knafo-Noam, 2015). Andreoni ve Vesterlund (2001) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, verme fiyatı/maliyeti düşük olduğunda erkekler daha özgeciyen fiyat/maliyet yüksek olduğunda kadınlar daha özgeci davranırlar. Bu sonuç, özgeci davranış açısından cinsiyet farklılığının doğrudan doğruya cinsiyetin kendisine değil, asıl olarak ödenecek bedele bağılı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yaşa göre özgecilik puanlarına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Bu çalışmada özgecilik ve aile, sosyallik, sorumluluk alt boyutlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Yardımseverlik alt boyutunda ise anlamlı farklılık vardır. Bu farkın kaynağı araştırıldığında 20 ve altındaki öğrencilerin 21-23 yaş grubundakilerden daha düşük puan aldığı görülmüştür. Buna göre yaş artışına bağılı olarak özgecilik değişmemekle birlikte yardımseverlik artmaktadır. Ak (2013) çalışmasında öğrencilerin özgecilik ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşları arasında yaptığı korelasyon analizinde anlamlı bir ilişki olmadığını bildirmiştir. Mutafçılar (2008) ise öğretmen özgeciliği üzerine yaptığı çalışmada, yaş ile özgecilik arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ak (2013)'ün çalışma grubunun yaş aralığı bu

çalışmanın yaş aralığıyla benzerken, Mutaflılar (2008)'ın yaş aralığı çok daha geniştir (27-56). 18-86 yaş aralığındaki 1.241 İsviçreli üzerinde yapılan bir çalışmada, yaşlı erişkinlerin daha özgeci bir şekilde davrandıkları ortaya konmuştur (Freund ve Blanchard-Fields, 2014). Avusturya' da anaokulu ve ilkokul öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da özgeci davranışın yaşla anlamlı arttığı bildirilmiştir (A. M. Evans, Athenstaedt, Krueger, 2013). Kee-Lee (1998) Hong Kong' da yaşayan 1.105 Çinli ergenin gönüllü faaliyetlere katılımının cinsiyete ve yaşa göre ilişkisini araştırdığı çalışmasında çoklu regresyon analizinin sonuçları, özgeci davranış üzerinde pozitif bir yaş etkisi olduğunu göstermektedir. Yine yaş arttıkça kişinin kar amacı gütmeyen kuruluşlar için gönüllü çalışmalara ve hayır faaliyetlerine katılımının arttığı ve yaş düzeyinin kişinin hayırseverlik düzeyini olumlu şekilde etkilediği bildirilmiştir (Van Slyke and Brooks, 2005).

Yukarıda bahsi geçen çalışma bulgularında görüldüğü üzere yaş arttıkça özgeci davranışlarda artış gözlenmektedir. Yetişkinlikte özgeci davranış eğilimindeki artıştan bazı faktörlerin sorumlu olabileceği öne sürülmektedir. Örneğin, evlilik insanların özgeci davranışın bir türü olan gönüllülük davranışları üzerine büyük bir değişiklik yapmamakla birlikte hem gelir düzeyinin artması hem de eşlerin birbirinin empatik bakış açısını tetiklemesi gönüllülük için pozitif bir etki yapmaktadır (Musick ve Wilson, 2007). Çocuk sahibi olmak ta kişilerin başkalarına karşı empatik bakış açısını geliştirmekte ve bu durum bağışlama davranışını etkileyebilmektedir (Einolf, 2014). Bu çalışmada özgecilikte yaşa bağlı bir değişiklik bulunmamasının sebebi çok dar bir yaş aralığında bu araştırmanın yapılmış olması olabilir.

Kişilik özelliklerine göre özgecilik puanlarına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Bu araştırmanın sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin özgecilik ölçeğinden ve özgecilik alt boyutlarından aldıkları puanlar öğrencilerin içe-dışa dönüklük özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Dışa dönük öğrenciler içe dönük olanlara göre özgecilik ve aile, sosyallik, yardımseverlik, sorumluluk alt boyutlarından anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır.

Benzer bir çalışmada yüksek özgeci ergen öğrencilerin orta-düşük özgeci ergen öğrencilerden daha fazla dışa dönük kişilik özelliği gösterdiği bildirilmiştir (Mandal ve Mehera, 2017). Araştırmacılar, özgecilerdeki bireysel farklılığın kişilikten kaynaklandığı ve günlük yaşamda kişilik özelliklerinin özgeciliğe katkıda bulunduğu sonucuna varmıştır (Oda, Machii, Takagi, Kato, Takeda, Kiyonari, Hiraishi, 2014).

Katılımcıların kişilik özellikleri arasındaki farklılıklar özgeci değer düzeylerine göre analiz edildiğinde, bu analiz, yüksek derecede özgeci bireylerin çok daha dışa dönük kişilik özelliklerine sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Argan ve Argan, 2017). Kişilik ve özgeci davranış arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmalar kısıtlıdır. Bir meta-analizde empatik bakış açısı kazanılmasının özgeci davranışları arttırdığı (Rand ve diğerleri, 2016) ve ayrıca empati eğiliminin özgeci davranışın en önemli harekete geçiricilerinden biri olduğu öne sürülmektedir (N. Yavuzer, 2017). Diğer taraftan dışa dönüklük düzeyi yüksek olan insanlar özgeciler yönünden yüksek puan almaktadır. Bu nedenle, dışa dönüklük kişiler hem daha empatik hem de birine yardımcı olma ihtimali daha yüksektir (Tait and Whiteman, 2009).

Özgeciler, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin analizlerine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Bu çalışmada dışa dönüklük ile özgeciler ve özgeciler ölçeği alt boyutu sosyallik arasında pozitif yönlü orta düzeyde, dışa dönüklük ile özgeciler ölçeği alt boyutlarından aile, yardımseverlik ve sorumluluk arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin dışa dönüklük düzeyleri arttıkça özgeciler, aile, sosyallik, yardımseverlik ve sorumluluk düzeyleri artmaktadır. Tersine içe dönük kişilerin özgeciler düzeylerinin azalacağı da söylenebilir.

Oda ve diğerleri (2014) dışa dönüklük ile özgeciler ölçeğinin alt ölçekleri arasında zayıf ve orta derecelerde pozitif korelasyon var olduğunu göstermişlerdir. Dışa dönüklük ile özgeciler arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür: Dışa dönüklüğün sosyallik boyutu ile özgeciler arasında pozitif ilişki varken, hırs (ambition) boyutu özgeciler ile ilişkili bulunmamıştır (Aghababaei ve diğerleri,

2014). Araştırmacılar dışa dönük kişilik özelliklerinin daha başarıya dönük-hırs boyutu (ambition) ile sosyal ilişki odaklı boyutunun ayrılması fikrini belirtmiştir. Sosyal kişiler özgeci davranışın, hem iş yerinde hem de diğer alanlarda varlığının ve sürdürülmesinin kişi için yararlı olduğunu düşünmektedirler (Hogan, Barrett, Hogan, 2007). Yıldız ve diğerleri (2012) niversite öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada kişilik özellikleri ile olumlu sosyal davranış arasında ilişki bulmuşlardır. Atılđan olan -yani daha sosyal ve girişken- kişilerin çekingen olanlara göre daha özgeci olduklarını ortaya koymuşlardır (Işmen ve Yıldız, 2005). Buna göre dışa dönüklük özgeci davranış için önemli bir yordayıcı olmakla beraber dışa dönüklüğün sosyallik boyutu hırs boyutundan daha fazla zgecilikle ilişkilidir.

Dışa dönüklük ile empati arasında ve dışa dönüklük ve empatinin bakış açısı kazanma boyutu arasında pozitif bir korelasyon vardır (Wakabayashi ve Kawashima, 2015; Song and Shi, 2017). Buna göre dışa dönüklük puanı yüksek kimseler diğerlerine göre daha empatik kişilerdir ve daha fazla özgeci davranışlarda bulunması beklenir.

Bu çalışmada dışa dönüklük ile sosyal problem çözme becerisi ve sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY, POSY, RP arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, dışa dönüklük ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dışa dönüklük ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından DDT arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Buna göre dışa dönüklük arttıkça kişilerin sosyal problem çözme becerileri artmaktadır. Dışa dönüklük puanı arttıkça POY, POSY ve RP puanları artacaktır. Tersine ie dönük kişilerin sosyal problem çözme becerileri de daha düşük olacaktır. Ayrıca dışa dönüklük arttıkça KT puanı azalacaktır. Yani dışa dönük kişiler kaçınan tarz problem çözümünü daha az kullanmaktadırlar. Dışa dönüklük özelliği yüksek olan kişilerin daha yüksek pozitif duygulanıma düzeyde sahip olmaları, aktif ve rasyonel problem çözme yaklaşımlarını daha fazla kullanmaları ve problemleri karşısında sosyal desteğe daha fazla başvurmaları beklenmektedir.

Elde edilen bulgular, kişilerin sosyal problem çözme yaklaşımlarını benimsemesinde, kişilik özelliklerinin önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. (Basım, etin, Tabak, 2009). Dışa dönüklük ve sosyal problem çözme arasında

anlamli pozitif bir iliskinin varligi gosterilmisttir (Koruklu, 2015). Bu calismayi kismen destekler sekilde, disa donukluk ile islevsel problem cozme arasin da pozitif yonde bir iliski ve islevsel olmayan problem cozme arasin da negatif bir iliski bulunmustur (D'zurilla, Maydeu-Olivares, Gallardo-Pujol, 2011). Arslan (2016) bu calismadakine benzer bir ogrenci grubunda disa donukluk ile probleme olumsuz yaklasim arasin da negatif bir korelasyon, rasyonel problem cozme ile disa donuk olma arasin da ise pozitif bir korelasyon bulmustur. Farkli olarak daha disa donuk kisilik tarzı olan bireylerin daha dikkatsiz/dürtüsel bir problem cozme stiline sahip olma egliliminde olduğu iddia edilmiştir (D'zurilla ve diğerleri, 2011). Daha fazla disa donukluk, kaçınan tarz başa çıkma stratejisinin daha az kullanılması ile anlamli derecede korelasyon göstermektedir (Whitworth, Loftus, Skinner, Gasson, Barker, Bucks, Thomas, 2013). Literatürde daha çelişkili sonuçlar da vardır: örneğin, çalışmalardan birine göre disa donukluk ve sosyal problem cozme ölçeğinin tüm alt skalaları arasin da anlamli pozitif korelasyon varken (Taymur, Budak, Duyan, Kanat, Önen, 2017), diğerine göre ise disa donukluk özellikleri hiçbir problem cozme yaklasimini yordamamıştır (Vatan, 2013). Disa donukluk özelliğinin problem cozme ile iliskisinin çok düşük olduğu da bildirilmiştir D'Zurilla ve diğerleri, 2004). Disa donukluk, yüksek enerji, coşku ve atılganlık ile karakterize edilen ve arkadaşlar ve aile arasin da sosyal problem cozmeyi kolaylaştıracak toplumsal katılımı teşvik ettiği bilinen kisilik özelliklerinden biridir (Quilty, DeYoung, Oakman, Bagby, 2014). Disa donukluk, yalnızca sosyallikle, büyük grupların bir parçası olmakla ve atılganlık ile iliskili değildir; aynı zamanda faaliyet seviyeleri de çok yüksektir. Yüksek teşvik durumlarını tercih ederler ve durumlara iyimser yaklaşırlar (Costa, McCrae, Holland, 1984). Disa donukler genel olarak problemin olumlu bir şekilde değerlendirmesini yapmakta ve sorunu doğrudan ele almaktadırlar (Shaheen, Ali, Kumar, 2015).

Bu calismada özgecilik ile sosyal problem cozme becerisi arasin da pozitif yönlü orta düzeyde anlamli iliski bulunmustur. Buna göre özgecilik puanı yükseldikçe öğrencilerin sosyal problem cozme becerileri artmaktadır.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından "aile" ile sosyal problem cozme becerisi alt boyutlarından POY, POSY ve RPÇ arasin da pozitif yönlü düşük, "aile" ile DDT ve KT arasin da ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamli bir iliski bulunmustur. "Aile"

boyutundan alınan puanlar arttıkça POY, POSY ve RPÇ puanları artmakta, DDT ve KT puanları ise azalmaktadır.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “sosyallik” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY, POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük, “sosyallik” ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyallik boyutu ile DDT arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Sosyallik boyutu arttıkça öğrencilerin POY, POSY ve RPÇ puanları artmakta, KT puanları ise azalmaktadır.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “yardımseverlik” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki, “yardımseverlik” ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yardımseverlik alt boyutu ile DDT arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Yardımseverlik boyutundan alınan puanlar arttıkça öğrencilerin POY, POSY ve RPÇ puanları artmakta, tersine KT puanları azalmaktadır.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “sorumluluk” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY arasında pozitif yönlü orta, “sorumluluk” ile POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki, “sorumluluk” ile DDT arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sorumluluk alt boyutu ile KT arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sorumluluk boyutundan alınan puanlar arttıkça öğrencilerin POY, POSY ve RPÇ puanları artmakta, DDT puanları ise azalmaktadır.

Literatürde “altruism” ve “social problem solving” anahtar kelimeleri ile tarama yapıldığında herhangi bir makaleye rastlanmamıştır. Bu sebeple özgecilik ile ilişkili “empathy”, “donation”, “voluntary” kelimeleri ve “problem çözme” arasında ilişkiyi araştıran sınırlı sayıda makaleler incelenmiştir (H. Yavuzer, İşmen-Gazioğlu, Yıldız, Demir, Meşeci, Kılıçaslan, Sertelin, 2006). Hong Kong’da ortaokul öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada yüksek sosyal problem çözme beceri seviyesine sahip katılımcıların daha yüksek empati derecesine sahip olduğu ileri sürülmüştür. De Caroli ve Sagonea (2013), İtalyan ergenlerde yaptıkları çalışmada özgeciliğin bir bileşeni olan empati ve problem çözme becerisi öz yeterliliği arasında

pozitif bir ilişki ortaya koymuşlardır. Perspektif alma, fantazi, empatik kaygı ve kişisel sıkıntı alt ölçeklerinden oluşan empati ölçeği ile problem çözme süreci arasındaki ilişki incelendiğinde ise, perspektif alma, fantezi, empatik kaygı ile problem çözme süreci arasında pozitif korelasyon, kişisel sıkıntı ile problem çözme süreci arasında negatif korelasyon bulunmuştur (Jeong, 2015). Sonuç olarak başkasının sıkıntısını, derdini, problemini hiçbir karşılık beklemeksizin gideren özgeci bir kişinin mantıken sosyal problemlerin çözümünde de daha özverili ve diğerlerine oranla daha başarılı olması muhtemeldir.

Özgeciliğin kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerisi tarafından yordanasına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Yapılan regresyon analizi sonucunda dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgecilikteki toplam varyansın % 20'ini açıkladığı görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişken dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisi özgeciliği anlamlı olarak yordamaktadır.

Sosyal problem çözme becerisi alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT' nin özgeciliği ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik yapılan regresyon analizinde, sosyal problem çözme becerisi alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT' nin özgecilikteki toplam varyansın % 12'sini açıkladığı görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden POY, POSY ve RPÇ değişkenlerinin özgeciliği anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

Kişilik ve özgeci davranış arasındaki ilişkiyi incelerken doğrudan özgecilikle ilgili çalışmaların kısıtlı olması sebebiyle özgeciliği yordayan dolaylı çalışmalar da fikir verme açısından önem arz etmektedir. Gerçekten organ bağışısı yapan bu kişiler diğerlerine oranla daha özgeci yaşamaktaydı ve diğer bir deyişle, bu kişilerin düzenli olarak kan bağışısı yapma, kayıtlı kemik iliği donörleri olma ve toplulukta gönüllü olma ihtimali daha yüksek bulunmuştur. Carlo, Okun, Knight, de Guzman (2005) ise gönüllülük ve kişilik arasındaki bağlantıyı ortaya koymuşlardır: dışa dönüklük ile

gönüllülük davranışı arasında yüksek düzeyde kavramsal bir ilişki vardır. Gerçekten dışa dönüklük ile prososyal sosyal değer motivasyonu etkileşimi gönüllülüğü yordamaktadır. Bekkers (2006) hayırseverliğin kişiliğin dışa dönüklük boyutu ile pozitif ilişkili olduğunu belirtmiştir. Analizler, organlarını bağışlama oranı ile dışa dönüklük kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Gibekl, Lickiewicz, Serednicki,2017). Bahsi geçen araştırmalar organ bağışısı gibi özgecilik gerektiren bir durumda dışa dönüklüğün önemli bir yordayıcı olduğunu öngörmektedir.

Prososyal çocuklar, zorba çocuklar ve zorbalık mağduru çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada, prososyal çocuklar ve mağdurların, sosyal açıdan zor olan durumlara karşı zorba çocuklara göre daha yapıcı davrandıkları ortaya konmuştur (Warden ve Mackinnon, 2003). Bu iki çalışmanın sonuçları özgeci kimselerin problem çözümüne daha olumlu yaklaştıklarını ve daha başarılı olduklarını düşündürmektedir.

Özgecilik ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi yordayan bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu sebeple fikir vermesi için özgeciliği yordadığı bilinen duygusal zeka, öz-yeterlik ve empati ile ilgili araştırmalara bakıldığında (Özyer ve Alici, 2015; Zamanian, Oladian, Safari, 2015; De Caroli ve Sagone, 2013), problem çözme becerisinin duygusal zeka, öz-yeterlik ve empatik öz-yeterlik düzeylerini yordadığı görülmektedir (Karabulutlu, Yılmaz, Yurttaş, 2011; Yenice, 2012; Hunt, 2011; De Caroli ve Sagone, 2013).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularından hareketle elde edilen sonuçlara ve bu doğrultuda önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

1. Özgecilik düzeyleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında cinsiyete göre bir farklılık bulunmamıştır. Diğer yandan özgecilik ölçeği yardımseverlik alt boyutundan kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

2. Özgecilik düzeyleri yaşa göre karşılaştırıldığında yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer yandan özgecilik ölçeği yardımseverlik alt boyutundan 21-23 yaş grubu öğrencilerin 20 yaş ve altındaki öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

3. Öğrenciler içe ve dışa dönüklük puanına göre iki gruba ayrılarak karşılaştırıldığında, özgecilik ve alt boyutları açısından tüm ölçeklerde dışa dönüklerin içe dönüklerden anlamlı olarak daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

4. Özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki korelasyon incelendiğinde aralarında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki var olduğu bulunmuştur.

Dışa dönüklük ile özgecilik ölçeği alt boyutu sosyallik arasında pozitif yönlü orta düzeyde, dışa dönüklük ile özgecilik ölçeği alt boyutlarından aile, yardımseverlik ve sorumluluk arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Dışa dönüklük ile sosyal problem çözme becerisi ve sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY, POSY, RPÇ arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, dışa dönüklük ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dışa dönüklük ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından DDT arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “aile” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY, POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük, “aile” ile DDT ve KT arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “sosyallik” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY, POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük, “sosyallik” ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “yardımseverlik” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki, “yardımseverlik” ile KT arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özgecilik ölçeği alt boyutlarından “sorumluluk” ile sosyal problem çözme becerisi alt boyutlarından POY arasında pozitif yönlü orta, “sorumluluk” ile POSY ve RPÇ arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki, “sorumluluk” ile DDT arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde bir anlamlı ilişki bulunmuştur. Sorumluluk alt boyutu ile KT arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

5. Yapılan regresyon analizi sonucunda dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisinin özgecilikteki toplam varyansın % 20' ini açıkladığı görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişken dışa dönüklük ve sosyal problem çözme becerisi özgeciliği anlamlı olarak yordamaktadır.

Sosyal problem çözüme becerisi alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT' nin özgeciliği ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik yapılan regresyon analizinde, sosyal problem çözüme becerisi alt boyutları olan POY, POSY, RPÇ, DDT, KT' nin özgeciliğindeki toplam varyansın % 12' sini açıkladığı görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden POY, POSY ve RPÇ değişkenlerinin özgeciliği anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

1. Özgeciliğin geliştirilmesi ve artırılması çalışmalarında cinsiyet farkı gözletilmemelidir.
2. Özgeciliğin geliştirilmesi ve artırılması çalışmalarında yaş farkı gözletilmemelidir.
3. İçer dönük öğrencilerin dışa dönüklerden daha az özgeci oldukları görülmektedir. Bunun nedenleri araştırılmalıdır.
4. Özgeciliği ve sosyal problem çözüme becerisi arasında pozitif yönlü ilişki vardır. Bunun nedenleri araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abalı, F. (2006). The effect of personality traits extroversion/introversion on verbal and interactive behaviors of learners. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ak, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerinin yordayıcısı olarak yaşam amaçları. Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aka, E. (2010). Elit futbolcuların kişilik özelliklerinin içe dışa dönük davranışlara etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akbaba, S. (1994). Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akbaba, S. (2001). Özgecilik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Atatürk Ü. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 3, 85-95.

Andreoni, J. and Vesterlund, L. (2001). Which is the Fair Sex? Gender Differences in Altruism. Quarterly Journal of Economics, 116 (1), 293-312.

Argan, T.M. and Argan, M. (2017). Do Altruistic Values of An Individual Reflect Personality Traits? International Journal of Recent Advances in Organizational Behaviour and Decision Sciences (IJRAOB) An Online International Research Journal (ISSN: 2311-3197), 3 (1), 858-871.

Arslan, C. (2016). Interpersonal problem solving, self-compassion and personality traits in university students. Educational Research and Reviews, 11(7), 474-481.

Ashouri, M., Vahedi, S., Hashemi, T. (2016). An Investigation into the Influence of Adler-Based Training Approach to the Improvement of Social Problem-Solving Skills and the Reduction of Impulsiveness in Students with Mathematics Disorder. American Journal of Applied Psychology, 4 (1), 11-16.

Aslan, İ. A. (2015). Tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının sosyal sorun çözme becerilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Avcı, D., Aydın, D., Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati-özgecilik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. Balıkesir Sağlık Bil Derg, 2 (2), 108-113.

Banbal, G.K. (2010). Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Baransel, A., Paksoy, M., Erkmen, T., Çerik, Ş., Seyhan, M., Güvensoy, N., Uluçol, O.H. (1995). Tepe Yöneticilerin Kişilik Özellikleri ve Davranış Biçimlerine İlişkin Bir Araştırma, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dergisi, 1, 1-28.

Barber, N. (2005). Acımasız bir dünyada özgecilik: doğanın duygusu. (Çeviren: Orhan Düz) İstanbul: Güncel Yayınları.

Barclay, P., Willer, R. (2007). Partner choice creates competitive altruism in humans. Proceedings of the Royal Society B-Biological Sciences, 274, 749–753.

Baron-Cohen, S. (2002). The extreme male brain theory of autism. Trends Cogn Sci, 6(6), 248–254.

Bar-Tal, D., Raviv, A. & Leiser, T. (1980). The development of altruistic behavior: Empirical evidence. Developmental Psychology, 16(5), 516-524.

Basım, H.N., Çetin, F., Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 24 (63), 20-34.

Batson, C. D. (2011). Altruism in humans. New York: Oxford University Press.

Bekkers, R. (2006). Traditional and health-related philanthropy: The role of resources and personality. Social Psychology Quarterly, 69, 349–366.

Bell, A. C., and D’Zurilla, T. J. (2009). Problem-solving therapy for depression: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29, 348-353.

Bilgin, A. (2010). Üniversite öğrencilerinin çeşitli değişkenlere ve denetim odağına göre problem çözme beceri algıları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojiye Giriş. (3.baskı). İzmir: İzmir Kitaplığı Yay.

Bingham, A. (1983). Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi (4. Basım). (Çeviren: A. Ferhan Oğuzkan). İstanbul: MEB Milli Eğitim Basımevi.

Boorman, S. A. ve Levitt, P. R. (1980). The genetics of altruism. New York: Academic Press.

Bratko, D., Butković, A., Vukasović Hlupić, T. (2017). Heritability of personality. *Psychol Top*, 26: 1–24.

Burger, J. M. (2006). Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri. (Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Burks, D.J. and Youll, L.K. (2012). The empathy-altruism association and its relevance to healthcare professions. *Social Behavior and Personality*, 40, 395-400.

Cain, S. (2013). Tyst: de introvertas betydelse i ett samhälle där alla hörs och syns. 1st ed. Stockholm: Natur & Kultur.

Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., Randall, B. R. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents”. *Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.

Carlo, G., Okun, M. A., Knight, G. P., de Guzman, M. R. T. (2005). The interplay of traits and motives on volunteering: Agreeableness, extraversion and prosocial value motivation. *Personality and Individual Differences*, 38, 1293–1305.

Carreon, D., Davidson, P., Andersen, R., Nakazono, T. (2011). Altruism in dental students. *Journal of health care for the poor and underserved*, 22(1), 56–70.

Cohen, S., Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310-357.

Costa, P. T., Jr., McCrae, R. R., Holland, J. L. (1984). Personality and vocational interests in an adult sample. *Journal of Applied Psychology*, 69, 390-400.

Coulter, I. D., Wilkes, M., & Der-Martirosian, C. (2007). Altruism revisited: a comparison of medical, law and business students' altruistic attitudes. *Medical Education*, 41, 341–345.

Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin temel kavramları*.(30. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çekici, F. (2009). Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Z. (2014). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çiğdemoglu, S. (2006). Lise I.sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

De Caroli, M. E. and Sagone, E. (2013). Self-efficacy and Prosocial Tendencies in Italian Adolescents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 92, 239-245.

DeNeve, K. M., Cooper, H. (1998). The happy personality: a meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124, 197-229.

DeNeve, K. M. (1999). Happy as an extraverted clam? The role of personality for subjective well-being. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 141-144.

Deniz, D., Ünsal, P. (2010). İşyerinde yıldırımaya uğramada dışa dönük ve nevrotik kişilik yapıları ile cinsiyetin rolü. “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 12 (1), 31-44.

Demir, Ü. (2009). Üniversite öğrencilerinin eğitsel yazılım ekran tasarımı seçimlerinde kişiliğin etkisi. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Düzgüner, S. (2013). Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi: Kan bağışı örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma. Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

D’Zurilla, T. J. and Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78 (1), 107-126.

D’Zurilla, T. J., Maydeu-Olivares, A. (1995). Conceptual and methodological issues in social problem-solving assessment. *Behavior Therapy*, 26(3), 409-432.

D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., Maydeu-Olivares, A. (2002). *Social Problem-Solving Inventory—Revised: Technical manual*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.

D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., Maydeu-Olivares, A. (2004). *Social Problem Solving: Theory and Assessment*. In Chang, E. C., D’Zurilla, T. J., Sanna, L. J. (Eds.), *Social problem solving: Theory, research, and training*. Washington, DC: American Psychological Association.

D’Zurilla, T. J., and Nezu, A. M. (2007). *Problem-solving therapy: A positive approach to clinical Intervention*, (3rd ed.). New York: Spring Publishing Company.

D’Zurilla, T. J., Nezu, A. (2010). Problem-Solving Therapy, in Dobson, K. (3rd ed): Handbook of Cognitive Behavioral Therapies. New York, NY: The Guilford Press.

D’Zurilla, J. T., Maydeu-Olivares A., Gallardo-Pujol, D. (2011). Predicting Social Problem Solving Using Personality Traits. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 142-147.

Eagly, A. H. and Crowley, M. (1986). Gender and Helping Behavior. A Meta-Analytic Review of the Social Psychological Literature. *Psychological Bulletin*, 100 (3), 283-308.

Oxford Living Dictionaries, (2018).<https://en.oxforddictionaries.com/definition/altruism>

Einolf, C. J. (2014). Generous or greedy marriage? A longitudinal study of volunteering and charitable giving. *Journal of Marriage and Family*, 76, 573-586.

Eisenberg, N., Zhou, Q., Koller, S. (2001). Brazilian adolescents’ prosocial moral judgment and behavior: relations to sympathy, perspective taking, gender role orientation, and demographic characteristics. *Child Development*, 72, 518-534.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L. and Knafo-Noam, A. (2015). Prosocial Development. *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*. 3:15:1–47.

Emanuelsson, A and Lindqvist, S (2014). Leadership of Introverts: An exploratory study of how introvert managers lead in Sweden. Master Thesis. Karlskrona, Sweden: Blekinge Institute of Technology, School of Management.

Emmons, R. A., Diener, E. (1986). Influence of impulsivity and sociability on subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (6), 1211-1215.

Engin, P. (2009). Development of altruism in early childhood/ Erken çocuklukta özgeciliğin gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eskin, M. (2014). Sorun Çözme Terapisi. Ankara: HYB Yayınları.

Evans, A. M., Athenstaedt, U., Krueger, J. I. (2013). The development of trust and altruism during childhood. *Journal of economic psychology*, 36, 82-95.

Eysenck, H. J. (1990). Genetic and environmental contributions to individual differences: the three major dimensions of personality. *J Pers*, 58(1):245-61.

Eysenck, H. J. (2013). The structure of human personality. (3th Ed). London and New York: Taylor and Francis Group.

Floderus-Myrhed, B., Pedersen, N., Rasmuson, I. (1980). Assessment of heritability for personality, based on a short-form of the Eysenck Personality Inventory: a study of 12 898 twin pairs. *Behav Genet*, 10, 153–162.

Freedman, J. L., Sears, D.O., Carlsmith, J. M. (1993). Sosyal Psikolojisi (2.baskı). (Çeviren: Ali Dönmez). Ankara: İmge Yayınevi.

Freund, A. M., and Blanchard-Fields, F. (2014). Age-related differences in altruism across adulthood: making personal financial gain versus contributing to the public good. *Dev. Psychol.* 50, 1125–1136.

Furnham, A., Treglown, L., Hyde, G., Trickey, G. (2016). The Bright and Dark Side of Altruism: Demographic, Personality Traits, and Disorders Associated with Altruism. *Journal of Business Ethics*, 134 (3), 359-368.

Gander, M. ve Gardiner, H. W. (1995). Çocuk ve Ergen Gelişimi (2.baskı). (Çevirenler: Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Geen, R. G., McCown, E. J., Broyles, J. W. (1985). Effects of noise on sensitivity of introverts and extraverts to signals in a vigilance task. *Personality and Individual Differences*, 6(2), 237-241.

Gibekl, K., Lickiewicz, J., Serebnicki, W. (2017). Personality and religious attitude and tendency to organ donation (Polish). *Anestezjologia i Ratownictwo*, 11, 152-158.

Gilligan, C. (1982). In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Goodworth, C. (1988). The Secrets Of Successful Leadership And People Management. London: Heinemann Pub. Ltd.

Grossarth-Maticek, R., Eysenck, H. J. and Boyle, G. J. (1995). Alcohol consumption and health: synergistic interaction with personality. Psychol. Rep., 77, 675-687.

Goranson, R. E. and Berkowitz, L. (1966). Reciprocity and Responsibility Reactions to Prior Help. Journal of Personality & Social Psychology, 3, 227-232.

Gönül, Ö. A. (2013). Örgütsel çatışma çözme yöntemleri: A-tipi kişilik, kontrol odağı ve özgeci davranış. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneş, F. (2011). Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme düzeylerinin sosyal yetkinlik ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Güney, Ş., Bahçekapılı, G. H. (2010). İnsanlarda özgeci işbirliğinin psikolojik ve beyinsel temelleri. Türk Psikoloji Yazıları, 13(25), 29-38.

Heller, D., Judge, T., Watson, D. (2002). The Confounding role of personality and trait effectivity in the relationship between job and life satisfaction. Journal of Organizational Behavior, 23 (7), 815-835.

Hogan, J., Barrett, P., Hogan, R. (2007). Personality measurement, faking, and employment selection. Journal of Applied Psychology, 92, 1270-1285.

Hunt, C. W. (2011). Relationships Among Self-Efficacy, Social Support, Social Problem Solving, and Self-Management in a Rural Sample Living With Type 2 Diabetes Mellitus in rural Alabama. A Dissertation. Birmingham, Alabama: The University of Alabama at Birmingham.

İşmen, A. E. ve Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe ilişkin tutumların özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 42, 151-166.

Jeong, H. (2015). Critical thinking disposition, problem solving process, and empathy among Nursing Students. *Advanced Science and Technology Letters*, 103, 44-48.

Jing, L. (2005). *Self-love and morality: Beyond egoism and altruism*. Master Thesis, Milwaukee, Wisconsin: Marquette University.

Johnson, M., Haigh, C., Yates-Bolton, N. (2007). Valuing of altruism and honesty in nursing students: a two-decade replication study. *J Adv Nurs*, 57(4), 366-374.

Judge, T. A., Martocchio, J. J., Thoresen, C. J. (1997). Five factor model of personality and employee absence. *Journal of Applied Psychology*, 82 (5), 67-76.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni insan ve insanlar*. (10.baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Karabulutlu, E. Y., Yılmaz, S., Yurttaş, A. (2011). Öğrencilerin Duygusal Zeka Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 75-79.

Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009a). *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.

Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009b). İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri üzerine bir araştırma. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 75-92.

Kasapoğlu, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kasik, L., Balazs, F. J., Guti, K., Gaspar, C., Zsolnai, A. (2018). Social Problem-Solving Among Disadvantaged and Non-disadvantaged Adolescents. *European Journal of Special Needs Education*, 33 (1), 86-101.

Kee-Lee, C. (1998). Effects of age, gender, and participation in volunteer activities on the altruistic behavior of Chinese adolescents. *Journal of Genetic Psychology*, 159 (2), 195-201.

Khalil, E. L. (2004). What is altruism? *Journal of Economic Psychology*, 25(1), 97-123.

Kim, H., Schimmack, U., Oishi, S., Tsutsui, Y. (2017). Extraversion and life satisfaction: A cross-cultural examination of student and nationally representative samples. *Journal of personality*, DOI: 10.1111/jopy.12339.

Kocsis, R. N. (2008). *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. Totowa, NJ: Humana. Google Scholar.

Koppel, H. (2013). *Psychology of Altruism*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.

Koruklu, N. (2015). Personality and Social Problem-Solving: The Mediating Role OF Self – Esteem. *Educ Sci Theory Pract*, 15, 487–491.

Kumru, A., Carlo, G., Edwards, C. P. (2004). Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109-125.

London, P. and Bower, R. K. (1968). Altruism, extraversion, and mental illness. *J Soc Psychol*, 76, 19-30.

Lutz, H. R., McClure, K., Armstrong, S. (2017). Social Problem Solving and Adolescent Alcohol Use Within the Context of Well-Established Risk Factors for Adolescent Alcohol Use. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 26 (3), 229-241.

Macaulay, J. R. ve Leonard, B. (1970). *Altruism and Helping Behavior*. New York: Academic Press.

Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Schutte, N. S. (2007). The efficacy of problem solving therapy in reducing mental and physical health problems: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, 46–57.

Mandal, M. B. and Mehera, C. (2017). Personality characteristics of rural altruistic adolescent students at secondary level. *International Education & Research Journal*, 3 (2), 9-13.

Mesch, D. (2010). *Women give 2010: new research about women and giving*. Retrieved from http://www.philanthropy.iupui.edu/files/file/women_give_2010_report.pdf

Musick, M. A., Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*, Bloomington, Indiana: University Press. Google Scholar.

Mutaşılçılar, I. (2008). Özgeçililik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeçililiği üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Nezu, A. M., Nezu, C. M., D'Zurilla, T. J. (2013). *Problem solving therapy: A treatment manual*. New York: Springer Pub. Co.

Noyan, H., Sertel-Berk, H. Ö. (2007). Ergenlerde Sosyal Fobi, içe ve Dışa Dönük Kişilik Özellikleri ve Okul Başarı Durumu. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 27 (1), 31-50.

Oda, R., Machii, W., Takagi, S., Kato, Y., Takeda, M., Kiyonari, T., Hiraishi, K. (2014). Personality and altruism in daily life. *Personality and Individual Differences*, 56, 206-209.

Ozankaya, Ö. (1975). *Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Öğülmüş, S. (2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Özyer, K., Alici, İ. (2015). Duygusal Zekâ ile Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Journal of World of Turks*, 7(1), 69-85.

Paciello, M., Fida, R., Cerniglia, L., Tramontano, C. & Cole, E. High Cost Helping Scenario: the Role of Empathy, Prosocial Reasoning and Moral disengagement on Helping Behavior. *Pers. Individ. Diff.* 55, 3–7 (2012).

Palermo, T. M., Law, E. F., Essner, B., Jessen-Fiddick, T., B. Eccleston, C. (2014). Adaptation of Problem-Solving Skills Training (PSST) for Parent Caregivers of Youth with Chronic Pain. *Clinical Practice in Pediatric Psychology*, 2(3), 212–223.

Pehlivan, S. ve Lafçı, D. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik düzeyleri. *Gaziantep Med J*, 20, 29-34.

Pişkin, M. (1996). Self-esteem and locus of control of secondary school children both in England and Turkey. Doktora Tezi. University of Leicester, England.

Rand, D. G., Brescoll, V. L., Everett, J. A. C., Capraro, V., Barcelo, H. (2016) Social heuristics and social roles: Intuition favors altruism for women but not for men. *Journal of Experimental Psychology: General*, 145, 389–396.

Roche, W. P. III, Scheetz, A. P., Dane, F. C., Parish, D. C., O’Shea, J.T. (2003). Medical students’ attitudes in a PBL curriculum: trust, altruism, and cynicism. *Acad Med*, 78, 398-402.

Rubalcava, L., Teruel, G., Thomas, D. (2009). Investments, time preferences and public transfers paid to women. *Economic Development and Cultural Change*, 57 (3), 507.

Quilty, L. C., DeYoung, C. G., Oakman, J. M., Bagby, R. M. (2014). Extraversion and behavioral activation: integrating the components of approach. *J Pers Assess*, 96, 87–94.

Quigley, B., Gaes, G. G., Tedeschi, T. T. (1989). Does asking make a difference? Effects of initiator, possible gain, and risk on attributed altruism. *The Journal of Social Psychology*, 129, (2), 259-267.

Sanadhya, R., Sharma, R. D., Sushil, C. S. (2010). A comparative study of altruism among the boys and girls of joint and nuclear families. *J Ment Health Hum Beh*, 15 (2), 88-90.

Sarani, A., Abusaeedi, A. A. R., Ahmadian, M. V. (2011). Vocabulary Learning Strategies Used by Extroverted and Introverted Iranian EFL Students. *Iranian Journal of Applied Language Studies*, 3(2), 187-207.

Greenberg, J. ve Cohen, R. L. (Eds.). *Equity and Justice in Social Behavior*. New York: Academic Press, 1982. Google Scholar

Scott, N. ve Seglow, J. (2007). *Altruism*. Maidenhead: Open University Press.

Seefeldt, L. D. (2008). Gender stereotypes associated with altruistic acts. *UW-Stout Journal of Student Research*, 7, .Retrieved from <http://www2.uwstout.edu/content/rs/2008/10Gender%20Altruism%20for%20publication.pdf>

Selçuk, Z. ve Yılmaz, E. D. (2017a). (2.baskı). *Rehber Benim: Psikolojik Danışmanlar ve Öğretmenler İçin Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne göre Rehberlik Yaklaşımına Giriş*. Ankara: Elma Yayınevi.

Selçuk, Z. ve Yılmaz, E. D. (2017b). (3. baskı). *Ebeveyn Benim: Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne göre Ebeveyn-Çocuk İlişkileri*. Ankara: Elma Yayınevi.

Shaheen, A., Ali, U., Kumar, H. (2015). Extraversion Personality Traits and Social Support as Determinants of Coping Responses among Individuals with HIV/AIDs. *J Psychol Clin Psychiatry*, 4(2), 00188.

Shoaeshargh, F., Dadashi, M.A. (2013). Analyzing the Relationship between personality type (extrovert-introvert) and organizational citizenship behavior in Shoaeshargh concrete company. *Technical Journal of Engineering and Applied Sciences*, 3, 2159-2162.

Skoe, E. E. A., Cumberland, A., Eisenberf, N., Hansen, K., Perry, J. (2002). The influences of sex and gender-role identity on moral cognition and prosocial personality traits. *Sex Roles*. 46(9–10), 295–309.

Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A. (2004). *Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Song, Y. and Shi, M. (2017). Associations between empathy and big five personality traits among Chinese undergraduate medical students. PLoS ONE, 12 (2), e0171665.

Soysal, A. (2008). Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Bir Literatür Taraması, ÇEİŞ Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Yayın Organı, 22 (1), 4-19.

Strelau, J. (1987). Emotion as a Key Concept in Temperament Research. Journal of Research in Personality, 21, 510-528.

Suda, W. and Fouts, G. (1980). Effects of Peer Presence on Helping in Introverted and Extroverted Children. Child Development, 51, 1272-1275.

Şahin, Ş. (2015). Kişilik özellikleri, yaratıcı düşünce süreçleri ve reklam yaratıcılığı ilişkisi. Doktora Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tait, D. J. and Whiteman, C. M. (2009). Personality Traits of Altruistic People: Empathy and Big Five Factors. Dissertation. Online: [http://hdl.Handle.net/1842/3547](http://hdl.handle.net/1842/3547).

Taymur, I., Budak, E., Duyan, V., Kanat, B. B., Önen, S. (2017). Examination of personality traits and social problem-solving skills of individuals whose driving licenses have been confiscated due to drunk driving. Traffic Injury Prev, 18(1), 3-8.

Tekeş, B. (2013). Engellilere yönelik tutumları yordayan değişkenler: Kültürlerarası bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tiltay, M. A. ve Torlak, Ö. (2015). Ardım kurumlarına bağışın sosyal yönü: Özgeci ve bencil bağış motivasyonlarının gizli bağış üzerindeki etkisi. Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi, 1,(1), 23-39.

Topçu, S. (1982). Çocuk ve yetişkinlerde kişilik boyutları ile bu boyutlarda kültürler arası ayrılıklar. Doçentlik Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

Topses, G. (2012). Elseverlik (alturizm) ve benseverlik (egoizm) ölçeğiyle ilgili geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 1(2), 60-71.

Topuz, C. (2013). Üniversite öğrencilerinde özgeciliğin öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tosun, C. (2015). Evlilik öncesindeki ve evli bireylerin ilişki nitelikleri, benlik kurguları ve özgeci davranış düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Toussaint, L., Webb, J. R. (2005). Gender Differences in the Relationship between Empathy and Forgiveness. *J. Soc Psychol*, 145 (6), 673-685.

Traş, Z. (2013). The investigation of social problem solving abilities of university students in terms of perceived social support. *Educational Research and Reviews*, 8 (14), 1076-1081.

Türk Dil Kurumu (TDK), <http://www.tdk.gov.tr/>

Türnüklü, A. ve Şahin, İ. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8 (30), 283-302.

Ulucan, H. ve Bahadır, Z. (2011). Haltercilerin kişilik özelliklerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Nigde Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 5 (2), 175-183.

Ulus, L. (2015). Annelere uygulanan empati eğitiminin empati ve bağışlama düzeylerine etkisi. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Van Slyke, D. M., and Brooks, A. C. (2005). Why do people give? New evidence and strategies for nonprofit managers. *American Review of Public Administration*, 35 (3), 199–222.

Vander Zanden, J. W. (1987). *Social psychology. (Fourth Edition)*. New York: Random House.

Vatan, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri, Umutsuzluk, Çaresizlik ve Talihsizlik Düzeyleri ile Problem Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 16(2), 88-97.

Wakabayashi, A. and Kawashima, H. (2015). Is empathizing in the E-S theory similar to agreeableness? The relationship between the EQ and SQ and major Personality domains. *Pers. Individ. Differ.*, 76, 88-93.

Warden, D., Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: an investigation of their sociometric status, empathy and socialproblem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(3), 367-385.

Whitworth, S. R., Loftus, A. M., Skinner, T. C., Gasson, N., Barker, R. A., Bucks, R. S., Thomas, M. G. (2013). Personality affects aspects of health-related quality of life in Parkinson's disease via psychological coping strategies. *J Parkinsons Dis*, 3(1), 45-53.

Yaman, F. (2013). Tüketici Davranışı Olarak Özgeciliğin İncelenmesi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 79-92.

Yavuzer, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A. ve Sertelin, Ç. (2006). Öğretmen Özgeciliği Ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 947-972.

Yavuzer, N. (2017). Bir prososyal davranış kaynağı olarak özgeci motivasyonun ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (27), 105-126.

Yazıcı, H. (1997). Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Eysenck'in kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yenice, N. (2012). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 36-58.

Yeşilkayalı, H.D. (2015). Koruyucu aile bireylerinin sosyodemografik özellikleri ile empatik becerileri ve özgecilik durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, M., Topcuoğlu, P. (2016). Özgeciliğin Çeşitli Demografik Değişkenlerle İncelenmesi: Sakarya Örneği. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, 40-53.

Yıldız, S., Boz, İ. T., Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki: Marmara üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26, 215-232.

Yiğit, R. (2013). Examination of Relationship between Well-being of Teacher candidates and Levels of Social Problem Solving Skill. Elementary Education Online, 12(2), 550-560.

Yurtsever, H. (2009). Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi Ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yükçü, Ş. B., Demircioğlu, H. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal problem çözme becerisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 1 (2), 216-238.

Zamanian, Z., Oladian, M., Safari, M. (2015).The Relationship between Self-Efficacy and Altruism among Students of Faculty of Theology, Islamic Azad University, Tehran Branch. International Journal Of Humanities and Cultural Studies, 2 (3), 928-942.

EKLER

Bu bölümde araştırmada kullanılan Kişisel Bilgiler Formu, Özgecilik Ölçeği, Eysenck Kişilik Envanteri- Dışa dönüklük Testi ve Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kısa Formu' ndan örnek maddeler sunulmuştur.

Ek-1: KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

Cinsiyet Kız ( ) Erkek ( )	Yaş:	Fakülte/Yüksekokul/Bölüm:	Sınıf:
---	-------------	----------------------------------	---------------

Ek-2: ÖZGECİLİK (ÖZGECİLİK) ÖLÇEĞİ

(Örnek maddeler)

Lütfen bu anketteki soruların üzerinde fazla düşünmeden hızlıca tamamlayınız. Aşağıdaki her soruyu size göre en iyi ifade eden rakamı bir daire (O) içine alarak cevaplayınız.	CEVAP (1 çok azı, 5 ise çok fazlayı ifade eder.)
1. Akrabalarınız size ne ölçüde yardım eder?	Çok az....1.....2.....3.....4.....5.....Çok fazla
5. Aile bireyleri birbirlerine ne ölçüde yardım eder?	Çok az....1.....2.....3.....4.....5.....Çok fazla
11. Hayır kurumlarına ne kadar bağışta bulunursunuz?	Çok az....1.....2.....3.....4.....5.....Çok fazla
20. Bir insan, (aile içi- aile dışı) kimselere ne ölçüde yardımcı olmalı ve onlara karşı sorumluluk yüklenmelidir?	Çok az....1.....2.....3.....4.....5.....Çok fazla

*Akbaba, 1994

Ek-3: EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ (DIŞA DÖNÜKLÜK TESTİ)**(Örnek maddeler)**

Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyunuz ve size uygun gelen cevabı çarpı (X) koyarak belirtiniz.	EVET	HAYIR
2- Konuşkan bir insan mısınız?		
8- Okumayı,insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?		
15- İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?		
21- Başkaları sizi çok canlı ve hareketli olarak mı görür?		

*Topçu (1982)

Ek-4: SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ- KISA FORMU**(Örnek maddeler)**

Lütfen her bir cümleyi dikkatli okuyunuz ve cevap formunda size uygun gelen ifadeyi çarpı (X) koyarak belirtiniz.	Hiç uygun değil	Çok az Uygun	Kısmen uygun	Çok Uygun	Tamamen uygun
1. Çözülmesi gereken önemli bir problemim olduğunda kendimi tehdit altında hisseder ve korku duyarım.					
6. Bir problemi kendi başıma çözmeye çalışmadan önce, ilk olarak o problemin kendiliğinden çözülüp çözülmeyeceğini görmek amacıyla bir şey yapmadan öylece durup beklerim.					
12. Vermem gereken bir karar olduğunda, her seçeneğin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tahmin etmeye çalışırım.					
17. Problemleri çözmeyi, herhangi bir şey yapılamayacak hale gelinceye kadar ertelerim.					
25. Karar verirken çok ani ve düşünmeden hareket ederim.					

*Çekici, 2009

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Saliha Oktar
Doğum Tarihi	1979
E-mail adresi	salihaoktar@hotmail.com
Öğrenim Bilgileri	
2001-2005	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Görev Bilgileri	
2009-2010	Diyarbakır-Sur Çarıklı Milli Egemenlik İlköğretim Okulu
2012-2013	Hatay-Altınözü Çetenli İlköğretim Okulu
2013-2017	Konya-Selçuklu Necip Fazıl Kısakürek Ortaokulu
2017-halen	Konya-Karatay Tatlıcak Ortaokulu